

Mekânın Normaline Uymak ya da Uymamak İşte Bütün Mesele Bu: Dönüşüm Öyküsü'nün Nitel Analizi

To match or not to match with the normal of the space, that is the whole point: Qualitative Analysis of The Metamorphosis Novella

Canan Ayberk^{*a}

Makale Bilgisi

Araştırma Makalesi

DOI:

10.33688/aucbd.1335087

Makale Geçmişi:

Geliş: 13.09.2024

Kabul: 16.01.2025

Anahtar Kelimeler:

Başkalaşma

Dönüşüm öyküsü

Franz Kafka

Yer kimliği

Sosyal coğrafya

Öz

Mekânların normalleri onların kimliklerini meydana getirmektedir. Mekânların normallerinin kişinin normali haline gelmesi ise bireylerin ya da nüfus gruplarının yer kimliğini oluşturmaktadır. Yer kimliği sosyomekânsal düzen açısından önemlidir. İnsanlar genel olarak doğup büyüdüğü yerin normallerini kendi normalleri yaparak yer kimliklerini inşa etmektedirler. Ancak bazı bireyler hayatlarının bir döneminde kimliksel dönüşüm yaşayarak bazı konularda doğup büyüdüğü yerin normallerine uymayı bırakmaktadır. Çalışma, bireyin kimliksel dönüşümü ile sosyomekânsal dönüşüm arasındaki ilişkiyi Kafka'nın Dönüşüm Öyküsü'nü analiz ederek ortaya koymayı amaçlamaktadır. Yöntem olarak nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. Çalışmanın bulguları kısaca, kimliksel olarak dönüşmüş bireyler başkalaştıktan sonra hayatlarını geçirdikleri mekâna yabancılaşmakta, devlet/iktidar ve toplumun ölümüne neden olabilecek birer tehdit olarak algılanmaktadır. Bu yüzden sınırlı bir alanda hayatlarına devam etmelerine izin verilmektedir. Dönüşmüş bireyler iletişim kuramadıkları için yabancılaşma durumu kalıcı hale gelmektedir. Dönüşmüş bireyin ölümü ile sosyomekânsal düzene karşı tehdit ortadan kalkmakta ve mekân normaline geri dönmektedir. Aynı zamanda süreç başkalaşmış bireyin yerini alacak yeni kişiler de üretmektedir, bu şekilde sosyomekânsal düzen devam etmektedir.

Article Info

Research Article

DOI:

10.33688/aucbd.1335087

Article History:

Received: 13.09.2024

Accepted: 16.01.2025

Keywords:

Metamorphosis

The metamorphosis novella

Franz Kafka

Place identity

Social geography

Abstract

The norms of places constitute their identities. The fact that the normals of places become the normals of the person constitutes the place identity of individuals or population groups. People generally construct their place identities by making the norms of the place where they were born and raised their own norms. However, some individuals experience an identity transformation at some point in their lives and stop conforming to the norms of the place where they were born and raised. The study aims to reveal the relationship between the individual's identity transformation and sociospatial transformation by analyzing Kafka's The Transformation Story. Document analysis, one of the qualitative research methods, was used as a method. The findings of the study briefly show that individuals who have been transformed in terms of identity are alienated from the place where they spend their lives after they are metamorphosed, and are perceived as a threat that can cause the death of the state and society. Therefore, they are allowed to continue their lives in a limited area. Since transformed individuals cannot communicate, alienation becomes permanent. With the death of the transformed individual, the threat to the spatial order disappears and the space returns to normal. At the same time, the process also produces new individuals to replace Gregor, thus the spatial order continues.

^{*} Sorumlu Yazar/Corresponding Author: cananayberk@hotmail.com

^aSiirt Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Siirt/Türkiye, <https://orcid.org/0000-0003-3936-4779>

EXTENDED ABSTRACT

1. Introduction

The normals of the places constitute their identities. The normals of the place becoming the person's normal constitute the place identity of the individual or population groups. People generally construct their place identities by making the normals of the place where they were born and raised their own normals. However, some individuals may change in terms of morality, ideology, religion, law/crime, body and mind norms at some point in their lives and begin to disobey the norms of the place. So, what do individuals or population groups who change from place experience and what are the spatial dimensions of this change? The study focuses on the aforementioned questions and in this context, Franz Kafka's *The Metamorphosis* Story has been analyzed. The main character of the story, Gregor Samsa, represents individuals or population groups who change from the place they were born and raised in. Gregor, a member of the Samsa family, wakes up one morning and finds himself transformed into an insect. Gregor, who was a normal member of the place until that day, like everyone else, has now changed and is not normal. The story tells us how Gregor, who changes and turns into an insect, relates to the place. Kafka's use of the insect allegory in the story has both ensured a very good understanding of the subject and made the abstract subject concrete. This situation has made the story worthy of analysis. This study aims to contribute to the understanding of the importance of geography, the digestion of contemporary geography, and the understanding of the *Metamorphosis* Story, one of the World Classics, which is a timeless and placeless work, in the context of space.

2. Methodology

This article is a qualitative study analyzing *The Metamorphosis* Novella written by Franz Kafka. "Qualitative research is an umbrella term and covers techniques that reach definition, solution, interpretation and meaning-related terms (Van Maanen, 1979: 520)." Document analysis, which is one of the qualitative research methods, was used in the study. "Document analysis covers the analysis of written materials containing information about the phenomenon or phenomena intended to be investigated (Yıldırım and Şimşek, 2011:187)." "Document analysis is a scientific research method that can be defined as the collection, review, questioning and analysis of various documents as the primary source of research data (Sak et al., 2021:228)." Since the story was examined in the study, there was no data collection process. First, the story was obtained and then read repeatedly. Then, the analysis process began and the story, which was read repeatedly, was coded. As is known, coding can be done using pre-existing concepts, and concepts can also be produced from data. In the current study, coding was done based on data; in other words, codes were produced directly from data. Then, the coding was associated with each other, themes were found, and the data was organized according to codes/themes. Categories and themes created a process map. Direct quotes were made from the story where necessary, the quotes were interpreted and associated with the literature. Since the story was translated, the translation inevitably caused a loss of meaning. Since the story was used as data, data diversification could not be done. These situations appear as limitations of the study.

3. Result and Discussion

The *Metamorphosis* Novella consists of three parts. The first part starts with Gregor turning into an insect and continues with him appearing in front of his family, and the part ends with his father forcing Gregor into his room. The second part deals with Gregor's life practices with his family as an insect and ends with one of the apples thrown by Gregor's father getting stuck in Gregor. The third and final part reveals the process leading up to Gregor's death after he was seriously injured by the apple and the reactions of his family to Gregor's death, and the story ends with Gregor's death. One of the most important features of the story is that the author prefers an allegorical narrative. In other words, there is another story that runs parallel to the story being told. In order to understand the allegorical narrative, we need to look at what the characters represent in the parallel story. Gregor represents the transformed individual or population groups, Gregor's father represents the state/power, his mother represents society, his sister Grete represents the close circle such as family, spouse, and friends, and the Director represents the capitalist system. If we look at spatial representations, Gregor's room represents the private area, while the common area of the house represents the public place.

If we briefly look at the analysis of the Story; the first point is that Gregor has changed and become a stranger with the metamorphosis. Although it is not directly given in the story, the book is full of indirect expressions of this situation. Throughout the story, the family is disgusted with Gregor, afraid, ashamed, perceives Gregor as a threat, treats him badly and punishes him. All of these are proof that Gregor is seen as a stranger. The most important of these is that Gregor is perceived as a threat big enough to eliminate the family. Metamorphosed individuals can really be threats. All individuals who have changed the space, system and society in history are metamorphosed individuals. Individuals who have adopted the norms of the space do not have the idea of changing the space, they are already happy with their situation.

The second point in the story is that Gregor, who is perceived as a danger/threat, is treated like a virus and subjected to spatial limitation. Throughout the story, Gregor is confined to his private space/room. In the first part, Gregor has locked himself in his private space because he could not confront his family. In the second and third parts, the father/state/government does not allow Gregor to go out into the public space. Towards the end of the story, although the door to the private space is not locked, Gregor still cannot leave his room because the invisible door is closed. Gregor attempts to go out into the public space three times in total. In his first goes out, the father sends Gregor back to his room with the newspaper and the cane that the Director forgot, and in his second goes out, the father bombards Gregor with apples, stamp him with apples and imprisons him in his room again. In his third and final goes out, Gregor returns to his room on his own, but here too Grete has used psychological violence and locks the door of Gregor's room as soon as he enters it. This was a fatal blow for Gregor, after the incident Gregor could not make it to the morning and died.

The third point is communication, throughout the story there was no communication between people and Gregor. In the first part Gregor tried to communicate, but Gregor's voice came out as an animal voice and scratchy, people did not understand Gregor. What the metamorphosed individuals said could not be understood. Therefore Gregor did not try to communicate in the other two parts. The family,

on the other hand, did not think that Gregor, who had turned into an insect, would understand them. As a result, there was no communication throughout the story. Communication is of critical importance in eliminating the alienation brought about by metamorphosis. People with whom we cannot communicate and whom we cannot know remain strangers and continue to be perceived as a danger. Since we cannot love people we do not know, love, which acts as a mortar in society, does not occur. Therefore, Gregor is subjected to all kinds of punishments. After it was understood that he was an insect, he lost his job, was taken out of the economic system, was imprisoned, stamping with an apple, his private space was invaded and looted, he was subjected to social exclusion, he was not allowed to use public space, and he was subjected to psychological violence. Finally, even his corpse was treated like garbage and the whole family breathed a sigh of relief with his death. With Gregor's death, the threat to the state and society was also eliminated.

4. Conclusions

This article examines the relationship between the identity transformation of the individual and the socio-spatial order by analyzing Kafka's *The Metamorphosis*. Space produces society, space in society, and Soja reads this through the concept of socio-spatial dialectic. Since society consists of individuals, the metamorphosis of individuals or groups carries the potential for socio-spatial transformation and is important. Metamorphosed individuals become incompatible with space. In this case, either metamorphosed individuals must change or space must change. Gregor Samsa, the main character of *Metamorphosis*, is an metamorphosed character and his story reveals some dimensions of the socio-spatial transformation process. Metamorphosed individuals cease to conform to some dimensions of place identity after metamorphosing. The process begins here. The metamorphosed individual first tends to hide. Later, he is forced to leave the place he is hiding for economic reasons. The metamorphosed individual who leaves the place he is hiding experiences a series of problems. First, he loses his job, his use of public space is restricted and he is confined to his private space. They become strangers in the place where they were born and raised and cannot establish a sense of belonging, so the metamorphosed individuals cannot realize themselves. Communication cannot be established in any way after they have transformed. For this reason, the transformation becomes permanent. The transformation of the transformed individual into a public space receives a great reaction from the state. The metamorphosed individual is imprisoned, excluded, stigmatized, their private space is invaded, they are perceived as a threat that will kill the society and the state, and their dead are treated like garbage. Individuals with the potential to transform who witness what metamorphosed individuals experience continue to conform to the place identity in order not to experience these problems. With the death of metamorphosed individuals, the threat to the socio-spatial order is eliminated and the current order continues.

1. Giriş

Mekân ile sanat ve edebiyat arasında sıkı bir ilişki vardır. “Her sanat yönelimi, içinden çıktığı mekânsal ve zamansal ‘iklimin’ dokusunu taşır (İşcen, 2018:1).” Edebiyat da diğer sanat yönelimleri gibi sadece yazarın zihinsel faaliyetleri sonucu ortaya çıkan bir kurgu değildir, çoğu zaman gerçek hayat hikâyelerinden yola çıkan ve olayları etkili şekilde anlatan önemli bir alandır. Çoğu edebi eser döneminin yansımasıdır ve topluma, bireye, mekâna ayna tutar. Hatta bazen çıplak gözle görülemeyecek gerçekleri ortaya koyar ya da sayfalarca ele alınabilecek, günlerce tartışılabilir konuları basit bir şekilde gözler önüne serer. Bu yüzden edebi eserler sosyal bilimlerden analiz edilmeye değerdir. “Edebiyat eserlerinin, birey ve toplum arasındaki ilişkileri ve çelişkileri ayrıntılı bir şekilde sunabilmesi edebiyat ile sosyal bilimlerin arasında bir iş birliği yapılmasını olanaklı kılmaktadır (Satır ve Bal, 2018:191).” Edebi eserler arasında Dünya Klasikleri’nin yeri farklıdır. Belirli bir zamanda ve mekânda yazılmış olmalarına, yazıldıkları döneme ayna tutmalarına rağmen Dünya Klasikleri belirli mekâna ve zamana sıkıştırılamayacak, zamansız ve mekânsız eserlerdir. İnsanlığın ortak duygu, düşünce ve deneyimlerine tercüman olurlar. Bu anlamda Dünya Klasikleri ayrıca analiz edilmeye değerdir. Franz Kafka’nın eserleri de bu tanımlamalara uymaktadır. “Kafka’nın romanlarından alınan imgeler, durumlar, hatta cümleler Prag hayatının bir parçasıydı (Kundera, 2012:105).” Kafka’nın eserleri, dönemin mekânını yansıtanın yanında birden fazla konuda mekâna, bireye ve topluma ayna tutmuştur, bunu zamansız ve mekânsız bir boyutta yapmıştır. “Kafka kehanette bulunmamıştır. O sadece "geride" duranı gördü. Gördüklerinin aynı zamanda bir öngörü olduğunu bilmiyordu (Kundera, 2012:114).” Dönüşüm Kafka’nın öne çıkan eserlerinden biridir ve yukarıda bahsedilen özellikleri bünyesinde barındırmaktadır. “Franz Kafka, ... hiçbir sosyolojik ya da siyaset bilimsel düşüncenin söyleyemeyeceği şeyler söylemiştir (Kundera, 2012:115).” Kafka; üzerine kongreler yapılabilecek, günlerce tartışılabilir, belki de onlarca tez yazılabilir soyut bir konuyu alegorik bir anlatımla somutlaştırarak 89 sayfada ortaya koymaktadır. Dünya Klasikleri arasında yer alan Dönüşüm Öyküsü kesinlikle analiz edilmeye değerdir.

Dönüşüm Öyküsü literatürde farklı disiplinlerden bilim insanları tarafından çeşitli konularda analiz edilmiştir. Analizlere bakacak olursak: Aktaş (2001) Dönüşüm Öyküsü’nün çevirileri üzerine bir inceleme yapmış, Gündüz (2011) Kafka’nın öykü ve romanlarında iletişim, iletişimsizlik ve yabancılaşma kavramlarını ele almış, Oraliş (2011) Kafka’nın öykülerindeki yara imgelerini incelemiş, Tükel (2012) örgüt kavramının modern toplumdaki oluşumunu, yerini ve örgütsel düzen içinde bireylerin yabancılaşarak yaşamlarına devam etmesi bağlamında Dönüşüm Öyküsü’nü analiz etmiş, Arık (2013) Murat Gülsoy’un Geçmiş Zaman Elbiseleri ile Dönüşüm arasındaki benzerlikleri irdelemiş, Koncavar (2013) iletişim açısından Kafka’nın imgelem dünyasını ele almış, Gökçe ve Armağan (2015) dasein bağlamında Gregor Samsa’yı tahlil etmiş, Altıparmak ve Durakoğlu (2016) öyküyü sosyolojik açıdan ele alırken, Keskin (2016) yabancılaşma kavramı üzerinden öyküyü okumuştur, Karababa (2018) Gogol’un Palto’su ile Dönüşüm Öyküsü’nü karşılaştırmış, Satır ve Bal (2018) Dönüşüm Öyküsü’ndeki sosyal dışlanmışlık ve yabancılaşma olgusunu irdelemiş, Bulut (2019) Kafka’nın Dönüşüm ve Kerem Işık’ın Toplum Böceği öykülerini toplum-birey-cinnet üçgeni üzerinden irdelemiş ve bireylerin değersizleşen böceksi yaşamını tartışmıştır. İlkılıç (2020) Gregor’un böceğe dönüşmesi sonucunda ortaya çıkan dönüşümleri, Öztürk ve Çipe (2020) iktisadi anlamda yabancılaşmayı, Deligöz (2024)

modern toplumdaki yabancılaşma kavramını, Moslehuddin (2021) Dönüşüm ve Yabancı eserlerinde ortaya çıkan varoluşçu değerleri, Lestienne (2020) Kafka'nın Dönüşüm ve Ceza Kolonisi'ndeki iktidar mantığını, Rasheed vd. (2021) Kafka'nın Dönüşüm ve Dava adlı romanlarındaki absürt ve varoluşçu yönleri, Sehrawat (2017) Franz Kafka'nın Dönüşüm romanındaki anlatıcının deneyimlediği duygusal kimlik arayışını, Kohzadi vd. (2012) Kafka'nın eserlerini felsefi ve psikolojik perspektiflerden ele almaktadır.

Literatür değerlendirmesinden anlaşılabacağı üzere öykü çok farklı konularda analiz edilmiştir ancak yabancılaşma konusu ön plana çıkmaktadır. Öyküyü yer ve mekân bağlamında analiz eden bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Oysa “.... Kafka'da mekânsal sorunlar, şaşılacak derecede önemli bir yer tutmaktadır. ...Burada mekânsallıktan şunu anlıyoruz: yazar, ele aldığı hemen bütün sorunları, anlattığı hemen bütün öykü ve öykücüleri mekâna yansıtmakta, mekânsal durumlara, mekânsal ilişkilere dönüştürmekte, hemen bütün imge ve simgelerini, açık seçik bir mekânsal içerikle kurmakta, yapıtlarının pek çok yerinde düşüncelerini, duygularını, anılarını ve özlemlerini mekânla özdeşleşmiş sorunlar olarak ortaya koymaktadır (Göregenli, 2015: 91).” Mekânı çalışmalarında etkili bir şekilde kullanan Kafka'yı mekân bağlamında analiz etmek önemli bir boşluğu dolduracaktır. Mevcut çalışma bunu amaçlamaktadır. Bu makalede öykü, coğrafya yani yer ve mekân bağlamında analiz edilmiştir. Günümüzde coğrafya deyince akla yerlerin isimlerini saymak, harita çizmek, dağ/nehir/ova/şehir/kasabaların yerlerini bilmek vb. gelmektedir. Ancak coğrafya bunlardan çok daha öte, sosyal dünyanın temel yapı taşlarındandır. “Mekân, evrenin en temel, en önemli öğelerinden biridir. Evreni bu öge dışında, ondan soyutlayarak düşünmek, hiç değilse biz insanlar açısından olanaksızdır. Maddenin mekânsal özellikleri, onun en temel, en önemli ve en vazgeçilmez özelliklerindendir. Madde mekân içinde var olur, mekân içinde varlığını sürdürür (Göregenli, 2015: 90).” Sosyal dünyanın var olabilmesi için öncelikle mekânın ve zamanın var olması gerekir. Yani sosyal dünya için mekân temeldir ayrıca sosyal olan her şey mekânsaldır. Mekân bu kadar önemliyken yer ve mekân ile ilgilenen coğrafyanın kıymetinin bilinmemesi aslında onun anlaşılmamasından, hayatın içinde mekân farkındalığımızın düşük olmasından kaynaklanmaktadır. Sinema ve edebiyat gibi alanlar üzerinden mekânın konuşulması; mekânın anlaşılması ve hak ettiği değeri görmesi açısından çok önemlidir. Bu yüzden sinema, edebiyat gibi alanlarda mekân analizleri yapmak gerekliliktir. Bu tarz çalışmalar hem coğrafya alanına yeni giriş yapmış lisans öğrencilerinin hem de ihtisas alanı coğrafya olmayan bireylerin coğrafyanın temel kavramlarını anlamalarına ve coğrafyanın önemini kavramalarına yardımcı olacaktır.

Batı Coğrafya pratiğinde 1950 sonrası pozitivist yaklaşım, 1960 sonrası ise post pozitivist (Hümanist, Feminist, Marksist Coğrafya vb.) yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Yani günümüzde coğrafyada (beşeri coğrafyada) çok paradigmatlı bir dönem yaşanmaktadır. Maalesef Türk coğrafyasında durum böyle değildir. Sözü edilen yaklaşımlar Türk coğrafya pratiğinde 2000 sonrası kendilerine yer bulmaya başlamıştır ancak günümüzde hala tam yerleşmemişlerdir. Bu çalışma post pozitivist yaklaşımlardan olan hümanist coğrafyanın Türk coğrafya pratiğinde yerleşmesine küçük de olsa katkı sağlayacaktır.

Ayrıca mevcut makale hem sosyal coğrafya hem de yeni kültürel coğrafya çalışmasıdır. Sosyal coğrafya ve yeni kültürel coğrafya Türk coğrafyasında görece yeni ve çok çalışılmamış alanlardır. Bu bağlamda çalışma sosyal coğrafya ve yeni kültürel coğrafya alanına küçük de olsa katkı sağlayacaktır.

Sonuç olarak yukarıda ortaya konulan hakkaniyetler sebebi ile mevcut makalede Kafka'nın Dönüşüm adlı öyküsü coğrafya bakış açısıyla analiz edilmiştir.

2. Kavramsal Çerçeve

Yer, akademik anlamda coğrafya disiplininin temel kavramlarından biridir. “Yer, alanım olan coğrafya için en önemli iki veya üç terimden biridir. Eğer zorlarsak, onların hepsinden en önemlisi olduğunu iddia edebilirim. Coğrafya, yer ve yerler ile ilgilidir (Cresswell, 2015:1).” Yer coğrafyanın temel kavramlarından biridir “Ancak yer coğrafyanın malı değildir – disiplinler arasında oldukça özgürce dolaşan bir kavramdır ve yerin araştırılması disiplinler arası bir yaklaşımdan yararlanır (Cresswell, 2015:1).” Eski ve disiplinler arası bir kavram olan yerin coğrafya içinde ayırt edici bir anlam kazanması ise çok yenidir. Yer kavramının tanımı ilk defa 1970’li yıllarda hümanist coğrafyacılar tarafından yapılmıştır. Relph (1976) ‘*Yer ve Yersizlik*’ isimli çalışmasında fiziksel ortam, aktiviteler ve anlamlar olmak üzere yerin üç bileşeni olduğunu ortaya koymaktadır. Agnew (1987) yerin üç temel bileşenini; lokasyon, yerellik ve yer duygusu olarak ele almaktadır. Bu bileşenlerden ilki olan lokasyon yerin mutlak mekândaki konumuna; yani koordinatlara işaret etmektedir. Yerin ikinci boyutunu oluşturan yerellik ise o yerin maddi boyutuna yani caddeler, sokaklar, binalar, yapılar, camiler, pazar yerleri, parklar vb. karşılık gelmektedir. Üçüncü ve en önemli boyut ise yer duygusu ya da Relph’in ifadesi ile anlamdır. Anlam ya da yer duygusu ise yer ile kişi/kişiler arasındaki duygusal bağa işaret etmektedir. Sonuç olarak yer, “insanların anlamlı hale getirdiği mekân” (Cresswell, 2004:7)” ya da anlamlı lokasyon olarak tanımlanabilir. Tuan (1977) bu bileşenler içinde anlaması en zor ve en önemli olanın anlam olduğunu dile getirmektedir. Anlam boyutu literatürde yer bağlılığı, yer duygusu, yer kimliği, yer sevgisi gibi farklı şekillerde karşımıza çıkmaktadır. “Yere bağlılık, insanların mekânlarla etkileşimlerinde genel olarak paylaştıkları bir eğilimi ve mekâna yönelik yaşadıkları duygusal bağa ifade etmektedir. Yer kimliği ise, insanın mekânla olan deneyiminde ve mekâna yönelik bağlılığının gelişiminde, aidiyet ve kendileme sürecine işaret ederek, yer ve yere ilişkin anlamların benlik kavramının bir parçası haline gelmesini ifade eder (Göregenli vd., 2014:75).” Kısaca; yer duygusu bir yerde evinde hissetme hali iken yer kimliği yerin kimliksel özellikleri ile kimliklenme, yer bağlılığı yere duygusal bağlılık hissetme ve yer sevgisi yeri sevmeye halidir. Yer ile ilgili kavramlar iç içe geçmişlerdir, biri diğerinin yerine kullanılabilir, mevcut çalışmada yer kimliği tercih edilmektedir.

Her insan belirli bir mekânda ve belirli bir zamanda doğmaktadır, bu yüzden tüm insanların doğum yeri ve doğum tarihi vardır. Doğduktan sonra mekânı deneyimleme süreci başlamaktadır. Deneyimlenen mekân bebeklik döneminde çok sınırlıdır ve bu sınır yaş aldıkça genişlemektedir. Bebeklik döneminde yaşanan ev üzerinden mekân ile ilişki kurulur, dünya demek ev demektir. Daha sonra beceriler geliştikçe apartman, sokak, mahalle, semt, şehir, ülke ve ülkenin içinde yer aldığı bölge farklı boyutlarda yer kimliğinin bir parçası haline gelmektedir. Yaşam alanlarımız dünya üzerindeki diğer mekânlardan farklılaşmaktadır. Yaşam alanlarımız deneyim biriktirdiğimiz mekânlardır. Bu deneyimler sonucu içerdilik (Insideness) ve dışardalık (Outsideness) durumu ortaya çıkar. İç dünya içerdilik hissi yaşatır, tanıdık, güvenlidir, normaldir ve iç dünyadaki her şeye aşinalık hissedilmektedir. Zaten anlam boyutu için bunlar temeldir. Bireyler genel olarak iç dünyanın normallerini kendi normalleri haline getirmektedir; yani yaşam alanlarının kimlikleri ile kimliklenmektedirler. O yüzden iç dünya yer kimliği oluşumunda kilit öneme sahiptir. Yer kimliği

birçok konu ile ilgili normallerin birleşimidir. Mekânın normalleri mekânın kimliğini oluşturmaktadır. Mekânın normallerinin bireylerin ya da grupların normali haline gelmesi ise bireylerin ya da grupların yer kimliğini oluşturmaktadır. Genellikle doğup büyülen mekânın normalleri bireylerin normali haline gelmektedir. Bu durum sosyomekânsal bir düzen ortaya çıkarmaktadır. Ancak bazı bireyler doğup büyüdüğü mekânın normallerini kendi normalleri haline getirememekte, hayatlarının bir döneminde başkalaşarak mekâna yabancılaşmaktadırlar. Mekâna yabancılaşma sosyomekânsal diyalektik açısından önemli bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. *Dönüşüm* Öyküsü de mekândan başkalaşan ve mekânın normallerine uyamayan Gregor Samsa'nın hikayesini anlatmaktadır. Gregor Samsa içinde yaşadığı mekânın normallerini kendi normalleri haline getiremeyen bir bireydir. Öyküyü analiz eden araştırmacılar genellikle bunu kapitalizm, modernleşme ve bunların ortaya çıkardığı yabancılaşma gibi kavramlar üzerinden ele almaktadır ancak sözü edilen problem bu dönemleri kapsamakla birlikte insanlık tarihi boyunca yaşanmış mekânsal bir sorundur, sadece modern ya da kapitalist dönemle sınırlandırmak görüş alanımızı daraltmaktadır. “Kafka'nın romanları endüstri toplumunun, sömürünün, yabancılaşmanın, burjuva ahlakının, kısacası kapitalizmin bir eleştirisi gibi açıklanmaya çalışılmıştır. Ama Kafka'nın dünyasında kapitalizmi oluşturan hemen hemen hiçbir şey rastlanmaz: Ne para ve paranın gücü ne ticaret ne mülkiyet ve mülk sahipleri ne de sınıf kavgası vardır (Kundera, 2012:105).” İnsanlık tarihi boyunca mekânın normallerinin dışına çıkan birey ya da nüfus grupları mekânın normallerine tehdit olarak algılanmakta, yakılmakta, zehirlenmekte, cadı ya da büyücü oldukları düşünülmekte, yargılanmakta, sürgün edilmekte, öldürülmekte ya da hapsedilmektedirler. Sokrates, Galileo, Hz. İsa, Hz. Muhammed, Atatürk, Nazım Hikmet, isyancı gruplar ve suçlular yerin normallerine uymayanlara makro düzeyde sadece birkaç örnektir.

Neden mekânın normallerine uymayan bireyler tehdit olarak algılanmakta ve olumsuz şeyler yaşamaktadır? Bunun sosyolojik, psikolojik, tarihsel, siyasal vb. açılardan birçok nedeni olabilir. Mevcut çalışmada konu yer kimliği ile ilişkili olarak sosyomekânsal düzen ve değişim bağlamında ele alınmaktadır. Düzen insanlar için önemlidir, mekânsaldır ve yer kimliğinin ortaya çıkmasında temeldir. Beşeri mekânı toplumlar oluşturup, üretmektedir ve toplumlarda bireylerden oluşmaktadır. “...ortak yaşam bireysel eylemler aracılığıyla gerçekleşmektedir (Erol, 2008:127).” Bireylerdeki değişimin toplumu dönüştürme/değiştirme potansiyeli bulunmaktadır. “...toplumların yapılarını, değişme hızlarını ve değişimin yönünü belirleyen en önemli faktör, birey-toplum ilişkisidir (Erol, 2008:127).” Toplumun dönüşümü ise beşeri mekânın dönüşümüne neden olmaktadır. O yüzden bireyin başkalaşması beşeri mekânı değiştirme potansiyeli taşımaktadır. “Başkalaşma; bir varlığın biçiminde, yapısında veya karakterinde meydana gelen dramatik bir değişime işaret eder ve eskinin özümsemek, emilerek veya kendi kendini yiyerek yeniyi oluşturmak için gerekli olan maddeyi sağladığı bir süreç olarak tanımlanır (Cameron vd., 2021:xi).” Yani, dönüşüm/değişim bağlamında birey-toplum-mekân arasında sıkı bir ilişki vardır, yaşanan değişimler birbiriyle ilişkilidir. “...her birey ya da grup bir aktördür. Topluluklar ve toplumlar, aktörlerinin rollerini yerine getirmelerine bağlı olarak var olurlar, biçimlenirler (Erol, 2008:128).” Soja (1980) çalışmasında bunu sosyomekânsal diyalekt kavramı ile açıklamaktadır. Kentsel alanlar insanlar tarafından yaratılır ve karakterlerini içinde yaşayan insanlardan alırlar. İnsanlar kentsel alanlarda yaşadıkça ve çalıştıkça, kendilerini yavaş yavaş çevrelerine empoze eder, kendi ihtiyaçlarına uyması ve değerlerini ifade etmesi için ellerinden geldiğince değiştirmekte ve ayarlamaktadırlar. Ancak aynı zamanda insanlar hem fiziksel çevrelerine hem de çevrelerindeki insanlara yavaş yavaş uyum

sağlarlar. Dolayısıyla, insanlar kentsel mekânları yaratıp değiştirirken aynı zamanda içinde yaşadıkları ve çalıştıkları mekânlar tarafından çeşitli şekillerde koşullandırıldıkları iki yönlü sürekli bir süreç, bir sosyomekânsal diyalektik söz konusudur. Başkalaşmış bireylerin mevcut düzeni değiştirme potansiyelleri onların mekân, devlet/iktidar, toplum için birer tehdit olarak algılanmasına neden olmaktadır. Tabii ki her mekânın normaline uymayanın mekânı değiştirme potansiyeli yoktur. Mekânın normallerine uymayan farklı özellikte ve grupta insanlar vardır. Sadece mekândan kimlikle ilişkili özellikler açısından başkalaşan bireylerin mekânı dönüştürme potansiyeli vardır.

3. Yöntem

Bu makale, Franz Kafka tarafından kaleme alınan Dönüşüm Öyküsü'nün analiz edildiği nitel bir araştırmadır; yani veri kaynağı olarak öykü tercih edilmiştir. “Nitel araştırma bir şemsiye terimdir ve tanımlamaya, çözmeye, yorumlamaya ve anlamla ilgili terimlere ulaşan teknikleri kapsar (Van Maanen, 1979: 520).” Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden olan doküman incelemesi kullanılmıştır. “Doküman incelemesi, araştırılması amaçlanan olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Yıldırım ve Şimşek, 2011:187).” “Doküman analizi, araştırma verilerinin birincil kaynağı olarak çeşitli dokümanların toplanması, gözden geçirilmesi, sorgulanması ve analizi olarak tanımlanabilen bilimsel bir araştırma yöntemidir (Sak vd., 2021:228).”

Çalışmada öykü incelendiği için herhangi bir veri toplama süreci olmamıştır. Öncelikle öykü temin edilmiştir ve ardından tekrar tekrar okunmuştur. Daha sonra analiz süreci başlamıştır ve tekrar tekrar okunan öykü kodlanmıştır. Bilindiği gibi kodlama önceden var olan kavramlar kullanılarak yapılabildiği gibi veriden de kavramlar üretilebilmektedir. Mevcut çalışmada verilerden yola çıkılarak kodlama yapılmıştır; yani kodlar doğrudan veriden üretilmiştir. Daha sonra kodlamalar birbirleri ile ilişkilendirilerek temalar bulunmuş, veriler kodlara/temalara göre düzenlenmiştir. Kategoriler ve temalar bir süreç haritası ortaya çıkarmıştır. Analiz sonucunda ortaya çıkan kategoriler ve temalar bulgular kısmının başlıklarını ve alt başlıklarını oluşturmuştur. Gerekli yerlere öyküden direkt alıntılar yapılmış, yapılan alıntılar yorumlanmış ve literatür ile ilişkilendirilmiştir.

Öykü çeviri olduğu için çeviri ister istemez anlam kaybına neden olmuştur. Kafka'nın böcek için kullandığı kelimeyi bile tam anlamak için Almanca anlamına bakmamız gerekmiştir. Veri olarak öykü kullanıldığı için veri çeşitlemesi yapılamamıştır. Bu durumlar çalışmanın kısıtlılığı olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.1. Öykü Hakkında

Orijinal adı “Die Verwandlung” olan, İngilizceye “The Metamorphosis” ve Türkçeye birkaç istisna dışında “Dönüşüm” olarak Almancadan çevrilen öykü ilk defa 1915 yılında yayımlanmıştır. Kitabın yazarı Franz Kafka'dır. Yayımlanmasının ardından bir asırdan fazla geçmiş olmasına rağmen hala dünyada en çok okunan öyküler arasında yer alan bir klasiktir. Öykü bir pazarlamacı olarak çalışan Gregor Samsa'nın başından geçen olaylar üzerine kaleme alınmıştır ve üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm Gregor'un böceğe dönüşmesi ile başlayıp, ailesinin karşısına çıkması ile devam etmektedir ve babasının Gregor'u odasına zorla geri döndürmesi ile bölüm bitmektedir. İkinci bölüm bir böcek olarak Gregor'un ailesi ile yaşama pratiklerini ele almakta ve Gregor'un babasının attığı

elmalardan birinin Gregor'a saplanması ile bitmektedir. Üçüncü ve son bölümde ise elma ile ağır yara alan Gregor'un ölümüne giden süreç ve Gregor'un ölümüne ailesinin verdiği tepkiler ortaya konmakta ve Gregor'un ölümü ile öykü bitmektedir.

“Öykünün en önemli özelliklerinden biri yazarın alegorik bir anlatım tercih etmesidir (Koncavar, 2013:45).” Açıl'ın (2014) çalışmasında ifade ettiği gibi alegorik anlatımı çift katmanlı yani paralel giden iki anlatı olarak tanımlayabiliriz. O yüzden öykü karakterlerine ve bu karakterlerin paralel anlatı için temsil ettikleri alegorilere bakmak yerinde olacaktır, çünkü Kafka sadece Gregor'un böceğe dönüşmesini alegorik olarak ortaya koymamış, öyküyü inşa ederken tüm ana karakterleri alegori kullanarak oluşturmuştur. Öykünün ana karakteri Gregor Samsa'dır, Gregor mekânın bir parçası olan ama hayatlarının bir aşamasında kimliksel dönüşüm yaşayan ve başkalaşan birey ya da nüfus gruplarını, Gregor'un babası devleti/iktidarı temsil etmektedir. “Kafka'nın eserlerinde baba otoriter, yasa koyucu ve erkdir... (Akyıldız Ercan, 2017:1046)” “... sosyolojik anlamda baba oğul ilişkisi devlet-birey ilişkisine benzetilebilir (Öztürk ve Çipe, 2020:109).” Devlet baba kavramı halk arasında da çok kullanılan bir kavramdır. Devletin/iktidarın baba alegorisi üzerinden anlatıldığına babanın özel alanı temsil eden Gregor'un odasına hiç girmemesi, kamusal alanı temsil eden ortak alanda iktidar kurması, medya ve ekonomiyi iktidar aracı olarak kullanması gibi öykü içinde birçok yerde göstergeler bulunmaktadır. Ev, apartman, sokak, mahalle, semt, ilçe, il, ülke gibi farklı ölçeklerde mekânlar mevcuttur ve her ölçekte farklı iktidarlar bulunmaktadır. O yüzden baba alegorisini genel anlamda devlet olarak yorumlasak da farklı ölçeklerde farklı iktidarlar karşımıza çıkmaktadır. Gregor'un annesi toplumu temsil etmektedir. Bunun en bariz göstergesi Gregor'un bakımını kız kardeşin üstlenmesi ve annenin özel alanı temsil eden Gregor'un odasına sadece birkaç kez girmesidir. Normal şartlarda çocukların bakımını anne üstlenir. Burada Gregor'un bakımını kız kardeşinin üstlenmesi hem Kafka'nın alegorik bir anlatım tercih ettiğinin hem de Gregor'un annesinin toplumu temsil ettiğinin bir göstergesidir. Kız kardeş Grete aile, eş, dost, akraba gibi yakın çevreyi temsil etmektedir. Bunu hem Gregor'un bakımını üstlenmesinden hem de Gregor'un odasına/özel alanına girişinden anlıyoruz. Çünkü özel alana sadece yakın çevremiz girebilmektedir. Müdür Bey'in ise kapitalist sistemi temsil ettiğini görmekteyiz.

Kafka sadece bireyleri değil, mekânları da alegori kullanarak derin bir anlatı ortaya koymuştur. Burada mekânlar özel alan ve kamusal alan alegorisi üzerinden işlenmektedir. Gregor'un odası özel alana gönderme yaparken evin ortak kullanım bölümleri kamusal alanı temsil etmektedir. Gregor'un odasının camının ise bazen Gregor'un ruh dünyasını bazen de gerçek dünyayı simgelediğini görmekteyiz.

4. Bulgular ve Tartışma

Öykü üç bölümdür, bu yüzden bulgular ve tartışma kısmı da öykünün içeriğine paralel olarak üç bölümden oluşmaktadır. Öykünün gidişatına uygun olarak mekânla ilgili bölümler alıntılanmış, analize tabi tutulmuş, kategoriler ve temalar oluşturulmuştur. Bu kategoriler ve temalar bulgular kısmının başlıklarını ve alt başlıklarını oluşturmuştur.

4.1. Bir Böceğin Doğuşu

Birinci bölüm böceğe dönüşmüş olan Gregor'un uyanması ile başlamaktadır. Böceğe dönüşmüş olan Gregor'un; annesi, babası ve Müdür Bey ile ilk karşılaşma sonrasında babanın Gregor'u odasına kapatması ile bölüm son bulmaktadır. Gregor'un dönüşüm sonrası uyanmasına, özel alanında gizlenmesine, mecbur kalana kadar çıkmamasına ve Müdür Bey'in baskısıyla yani ekonomik sebeplerden dolayı mecbur kalıp özel alanından çıkmasına tanık olmaktadır. Başkalaşan birey ya da nüfus grupları başkalaştıktan sonra yargılanacakları, dışlanacakları ya da hoş karşılanmayacakları için gizlenme eğilimindedirler ve bu bölüm bunu çok etkili bir şekilde gözler önüne sermektedir.

4.1.1. Bunaltıcı Düşlerden Dönüşüme Uyanmak

Öykü “Gregor Samsa bir sabah bunaltıcı düşlerden uyandığında, kendini yatağında dev bir böceğe dönüşmüş olarak buldu (Kafka, 2016:19).” cümlesi ile başlamakta ve paragraf Gregor'un bedeninin dönüştüğü şekli tasvir ederek devam etmektedir. “Kafka'nın ‘canavarca haşarat’ için kullandığı tabir ‘Ungeheures Ungeziefer’ Almancada ‘ailede yeri olmayan, Tanrı'nın emrinde yeri olmayan, kurban edilmek için uygun olmayan, kirli hayvan’ olarak ifade edilmektedir. Dolayısı ile Kafka'nın haşeratı kesin olarak bir böcek türü anlamına gelmemektedir (Öztürk ve Çipe, 2020:108).” O zamana kadar kültürün, toplumun ve mekânın içinde normal bir birey olan Gregor Samsa artık dönüşmüştü; farklıydı ve normal değildi, kelimenin tam anlamıyla mekânda yeri olmayandı. Gregor mekânda normal olarak algılanmayan ya da öteki olarak görülen, dışlanan tüm birey ya da nüfus grupları olarak düşünülebilir. Ancak Gregor doğuştan öteki değildi, doğduğunda mekân içerisinde normal bir bireydi, yaşadığı dönüşüm ile başkalaştı ve öteki oldu. Öykü yazarı olan Franz Kafka da yaşadığı mekânın normali değildi. Kafka eserlerinde bunu farklı bağlamlarda ortaya koymaktadır ancak Kafka'nın hayatına dair birçok bilgi edinebildiğimiz *Babaya Mektup* (2022) ve *Milena'ya Mektuplar* (2022) eserlerinde Kafka'nın yer kimliği geliştiremediği, yerin normallerini kendileyemediği ve başkalaşmış bir birey olduğu gözler önüne serilmektedir; yani Kafka eserlerinde -özellikle *Dönüşüm Öyküsü*'nde- deneyimlerini alegoriler üzerinden anlatmaktadır, öykü Kafka'nın gerçek hayat deneyimlerine dayanmaktadır.

Giriş cümlesini analiz edecek olursak; Gregor bir sabah bunaltıcı düşlerden uyanmaktadır, şimdiye kadarki tüm sabahlarda insan olarak yani mekânın normali olarak uyanmıştı ancak bu sabah öyle bir sabah değildi, bu sabah artık mekânın normali olarak değil bir böcek olarak uyandı Gregor. Gregor'un dönüşümüne neden olan ve geçmişte onu bunaltan bir şeyler olduğu da görülmekte çünkü Gregor dönüşüm öncesinde bunaltıcı düşlerden uyanmaktadır. Birey tek başına dünyaya gelmekte ancak bir mekân ve toplum içinde hayatını geçirmektedir. Hayatı boyunca biz olma ile ben olma arasında bir denge kurma durumunda kalmaktadır. Ben ve biz olma dengesi yabancılaşmanın sebeplerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Biz olma yanı güçlü birey kendine yabancılaşırken, ben olma yanı baskın bireyler mekâna ve topluma yabancılaşmaktadır. Ben ve biz olma dengesini kuramayan birey hayat yolculuğunda bir dizi sorun yaşar. “Dışlanmamak adına itaat ve ötekileştirilmemek adına uyum sağlamak toplumun esaslı istemidir (Derin. 2020:109).” “Toplumsallaşmanın bir koşulu olarak bireyler toplumsal normlara uymakta, normların dışında konumlanan isteklerini baskılamaktadır. Baskılanma, kişinin kendine yabancılaşmasının nedenlerindendir. Böylece insanın toplumsallaşmasının insan

üzerindeki bozucu etkisi ortaya çıkmaktadır (Durak ve Emmungil Karamanoğlu, 2023:84).” Toplumsallaşma sosyomekânsal düzen ve yer kimliği açısından önemlidir çünkü insanların ortak normlar paylaşması demektir. Öykünün ilerleyen kısımlarında bahsedildiği gibi dönüşüm öncesi Gregor ben olamamış, ben ve biz olma noktasında dengede bir hayat kuramamıştır. O yüzden Kafka Gregor’u bunaltıcı düşlerden uyandırmaktadır, bireyselleşemeyen Gregor bunaltıcı bir hayat yaşamıştır. Kundera’nın (2012:34) ifadesi ile Kafka eserlerinde şu soruyu sorar: “Dış koşulların iç dürtüleri, hiçbir ağırlıkları kalmayacak biçimde ezdiği bir dünyada insanın önünde hala ne gibi olasılıklar vardır?” Öykünün giriş cümlesinde dikkat çeken bir diğer kelime uyanmaktır. Uyanmak, birçok şey için kullanılabilecek gösterge kavramdır ya da başka bir deyişle birçok metaforik anlamı içinde barındırmaktadır. Genellikle gece uyunur, gece karanlıktır ve uyanarak sabaha aydınlığa çıkılmaktadır. Karanlıkta etrafımızdaki mekânın ve kendimizin farkında olmayız çünkü göremeyiz, görsek bile yapay bir ışık ile sınırlı görürüz, uyanmak bir aydınlanmadır, farkındalıktır, gerçekleri net biçimde görmektir. Uyumak bilinçsizlik halidir, uyanarak bilinçli duruma geçilmektedir. Uyumak yarı ölüm hali iken uyanmak canlılık ve yaşamak halidir. Uyumak pasif bir eylem iken uyanmak aktif bir eylemdir. Uyumak çevrede olup bitenlerin farkında olmama hali iken uyanmak fark etmektir. Kafka’nın da öyküyü ana karakteri bunaltıcı düşlerden uyandırarak başlatması tesadüf değildir. Kafka karakterin yaşadığı dönüşümü pozitif bir şey olarak ortaya koymaktadır çünkü uyanmak pozitif anlamlar içermektedir. Gregor dönüşümle birlikte kendinin ve içinde bulunduğu mekânın farkına varmış, aydınlanmış, bilinç durumuna geçmiş, dönüşmüş ve uyanmıştır. Öyküde dönüşüm aydınlanmadır, kişinin kendisini/özünü bulmasıdır, Gregor biz olma durumundan ben olma durumuna geçmiş kendini bulmuştur ancak şimdide mekâna ve topluma yabancılaşmıştır. Giriş cümlesinde üzerine konuşacağımız son nokta ise topluma ve mekâna yabancılaşan Gregor’un kendini böceğe dönüşmüş olarak bulmasıdır. Kafka’nın böcek alegorisini kullanması öyküyü çok özel bir konuma taşımaktadır. Normal şartlar altında öykü hangi kavram üzerinden ele alınırsa alınsın ele alınan kavramlar çok soyuttur ve anlaşılması zordur ancak böcek alegorisi ile soyut olan kavramlar inanılmaz bir biçimde somutlaşmakta ve anlaşılır hale gelmektedir. İşte bu da edebiyatın gücüdür. Gregor uyanmış ve bir böceğe dönüşmüştür. Mekân ile uyumsuz hale gelmiştir. Şimdi bu dönüşümün sonuçları ile yüzleşme vaktidir.

4.1.2. Dönüşmek de Bir ‘Yer’de Dönüşmektir: Gregor’un Odası

İkinci paragrafta Gregor’un odası tasvir edilmektedir. Yazar coğrafya, yani mekânla konuya giriş yapıyor. Bu da bir tesadüf değildir, olması gerektir, çünkü bilindiği üzere “Zaman ve mekân varlığımızın en temel parametreleridir (Wallerstein, 1998:71).” “Heidegger için olmak bir yerde olmaktır (Cresswell, 2009:3).” Yani varoluş belirli bir zamanda ve belirli bir mekânda gerçekleşmektedir. Yeni doğan bir bebek için hayata gözlerini açtı denir ancak gözlerini açtığı şey mekândır. Gregor da dönüşümü sonrasında uyanarak gözlerini mekâna açmıştır. Dönüşmüş olduğu hali ile varoluşunu bu mekânda yani odasında gerçekleştirecektir, bu yüzden yazar mekân ile öyküye başlamaktadır.

“Ne olmuş bana diye düşündü. Gördüğü düş değildi. Biraz küçük ama normal, yani içinde insanlar yaşasın diye yapılmış olan odası, ezbere bildiği dört duvarın arasında eskiden nasılsa, şimdi de öyleydi (Kafka, 2016:19).” Cümlede odanın tanımlandığını görmekteyiz. Odanın küçük ama normal olduğu, normal bir odanın ise içinde insanlar yaşasın diye yapıldığı belirtilmektedir. Odanın Gregor için uygun olup olmadığı konusunda yazar soru işareti bırakmaktadır. Gregor’un odası, içinde insanlar

yaşasın diye yapılmıştır ama bir önceki paragrafta Gregor’un artık insan değil böcek olduğu belirtilmektedir. Yazar Gregor’un mekân ile uyumsuz hale geldiğini ve mekâna yabancılaştığını ortaya koymaktadır. Kimliksel anlamda başkalaşan tüm bireyler de mekân ile uyumsuz hale gelmektedir. Cümlelerin devamında ise ezbere bildiği dört duvarın arasında eskiden nasılsa, şimdide öyleydi deniyor. Şimdi bir böcek olan Gregor, içinde insanlar yaşasın diye yapılmış odada nasıl yaşayacak? Olaya içerden bakan Gregor eskiden nasılsa öyle olduğunu düşünüyor ama olaya dışarıdan bakanlar Gregor’u böceğe dönüşmüş olarak görmektedir. Aslında burada tam bir farklılaşmadan söz edilememekte sadece dışardan bakanların gördüğü bir farklılaşma söz konusudur. Gregor eskiden olduğu gibi ise odasında rahatlıkla yaşayabilir ama bir böceğe dönüşen Gregor, içinde insanlar yaşasın diye yapılan odada yaşayabilecek mi? Öyküde tam bu karışıklık üzerine kurgulanıyor. Kimliksel olarak dönüşen bireylerde de durum aynıdır. Dönüşen bireyler içinde doğup büyüdükleri mekândan belirli noktalarda ayrışırken aynı zamanda o mekânın bir parçası olmayı da devam ettirmektedirler. Mekânın bir parçası ama bazı noktalarda uyumsuz bir parçası olmaktadır.

4.1.3. *Uyanan Uyuyamaz: Dönüşüm ile Gelen Kasvet*

“Gregor, daha sonra bakışlarını pencereye yöneltti ve kasvetli hava yüzünden – yağmur damlalarının pencerenin çinko pervazına çarptığı duyuluyordu- içini büyük bir hüznü kapladı. “Biraz daha uyusam ve bütün bu saçmalıkları unutsam, nasıl olur,” diye düşündü, gelgelelim bunu gerçekleştirme tümüyle olanaksızdı (Kafka, 2016:20).” Yazar öyküde pencereyi farklı bağlamlarda ele alınabilecek şekilde kullanmaktadır. İlk olarak pencere aracılığıyla dönüşüm sonrası duygu dünyasını yansıtmaktadır. Dönüşüm hem mekâna hem de Gregor’a kasvet ve hüznü getirmiştir. Gregor, kasvet ve hüznünden kaçmak için ‘uyumak!’ istese de yeni bedeni uyumasına izin vermemekte, çünkü artık Gregor dönüşüm kelimesinin tam anlamıyla geri dönüşü olmayan şekilde değişmiştir. “Kavram olarak dönüşüm, tekrar eski haline dönmenin mümkün olmadığı bir olguyu ifade eder (İlkılıç, 2020:385).” Pencere aynı zamanda Gregor’un dönüşüm sonrası durumunu da anlatmaktadır. “Bu odadaki tek pencere aynı zamanda Gregor’a özgürlüğünü hatırlatan tek yerdi. Ne var ki Gregor, dışarısını bulanık görmektedir, öyle ki karşıdaki hastane binasını bile seçemez. Dış dünyanın bulanıklaşması, Gregor’un etrafına yabancılaşması ile açıklanabilir. Gregor o kadar uzaklaşmıştır ki dünyadan, çevresindekileri net olarak göremez (Göregenli, 2015:73).”

4.1.4. *İçerden Kilitli Kapılar*

Yazarın ele aldığı bir sonraki konunun iş/ekonomi olduğunu görüyoruz. İkinci paragrafta bile odayı tasvir ederken arada Gregor’un mesleğinin pazarlamacılık olduğu belirtilmektedir. “ ‘Aman Tanrım,’ diye düşündü, ‘ne kadar da yorucu bir uğraş seçmişim meğer! (Kafka, 2016:20).” Gregor işinin zorlukları ile ilgili bir dizi şey sıraladı. “Annemle babam yüzünden kendimi tutuyor olmasaydım eğer, işimden çoktan ayrılırdım, patrona çıkar ve ne düşündüğümü olduğu gibi söylerdim. O zaman kürsüsünden düşerdi herhalde! (Kafka, 2016:21).” Aslında bireyi kapitalist sistemin parçası olmaya anne (toplum) ve babanın (devletin) mecbur kıldığını, toplum ve devletin bireyleri sistemin bir parçası olmaya mecbur kılmaya patronun kürsüsünden düşeceğini yani kapitalist sistemin bozulacağını söylemektedir. “İktidarın kendi avantajına ürettiği mekânın bireyi nesneleştirdiği ve nesne olan bireyin yabancılaşacağı birbiri ile doğrudan ilişkilidir (Durak ve Emmungil Karamanoğlu, 2023:85).” Biz

olmanın önemi de ortaya çıkmaktadır, biz olabilen bireyler sistemin, sosyomekânsal düzenin ve mevcut yer kimliğinin devamını sağlamaktadır. Dönüşüm öncesi Gregor biz olmayı tercih ettiği ve kendisine yabancılaştığı bu alıntıdan anlaşılmaktadır. Kendini tutan, düşüncelerini söylemeyen, sisteme ayak uyduran kendine göre yaşamayan bir Gregor var. “Öte yandan, henüz tüm ümitlerin yitirilmiş olduğu da söylenemez; annemle babamın patrona olan borçlarını ödemeye yetecek parayı bir kez biriktirdim mi –ki daha beş altı yıl sürebilir bu-, o zaman mutlaka yapacağım düşündüğümü. İşi kökünden bitireceğim (Kafka, 2016:21).” Ataerkil yapıda aile reisi olan babanın (devletin) borcu olur ancak Kafka burada anneyi de işin içine dâhil etmektedir. Devlet borçlu olsa bile bu borç toplum üzerinden ödenmektedir. Annenin de borçlu olması Kafka'nın alegori kullandığının göstergelerinden biridir.

Gregor saate baktı ve işe geç kaldığını fark etti. Neden işe geç kaldığını, işe geç kalmasının sonuçlarını düşündü. “Gregor bütün bunları, yataktan çıkıp çıkmama konusunda bir karara varmaksızın, hızla kafasından geçirdiği sırada –saat yediye çeyrek kalayı vurmuştu-, yatağın başucundaki kapı dikkatle vurulmuştu. ‘Gregor,’ diye seslendi bir ses –annesiydi-, ‘saat yediye çeyrek var. Sen yola gitmeyecek miydin?’ (Kafka, 2016:22)” İşe gitmeyince yani kapitalist sistem için üretim yapmayı durdurunca anne (toplum) hemen fark edip uyarmaktadır. Bireyi toplum için değerli kılan üretim yapmasıydı, tüm dişlilerin sistemli şekilde çalışmasıydı çünkü. Gregor, neden işe gitmediği konusunda annesinin sorusuna yanıt vermeye çalıştı ancak sesinde farklı bir şey vardı. “Gregor, kendi yanıt veren sesini duyduğunda korktu, bunun eski sesi olduğu herhalde kesindi; ama bu sese alttan alta bastırılması olanaksız, acı bir ısıklık da karışıyor ve bu ısıklık, sözcüklerin netliklerini ancak ilk anda koruyor, hemen ardından sözcükleri karşıdakini kulaklarına inanamaz kılacak denli bozuyordu. Gregor aslında ayrıntılı yanıt vermek ve her şeyi açıklamak istiyordu ama bu koşullar altında, ‘Evet, evet, teşekkür ederim anne, şimdi kalkıyorum,’ demekle yetindi (Kafka, 2016:22).” Gregor’un sesi sağlıklı ve normal bir şekilde çıkmamakta, iletişim kurup annesine derdini anlatamamakta ama annesi aldığı cevabı yeterli bulup uzaklaşmaktadır. “Ancak bu kısa söyleşi, Gregor’un, normalin tersine, hala evde olduğu noktasında ailenin öteki üyelerinin dikkatini çekmişti ve babası, odanın iki yandaki kapılarından birine gerçi yavaş ama yumruğuyla vurmaya başlamıştı bile.’ Gregor, Gregor,’ diye seslendi, ‘ne oldu?’ kısa bir süre sonra derinden gelen bir sesle yine uyardı ‘Gregor! Gregor!’ (Kafka, 2016:23).” Bireyin sistemin dışına çıktığını toplum devlete fark ettirmektedir. “Öteki kapının arkasında ise kız kardeşi, alçak sesle yakınıyordu: ‘Gregor? İyi değil misin yoksa? Bir isteğin var mı?’ (Kafka, 2016:23).” Baba ve anne Gregor’un işe gidip gitmediği ile ilgiliyken, kız kardeşin (yakın çevre: aile, eş-dost) Gregor’un nasıl olduğu ile ilgilendiğini görmekteyiz; Grete dikkat çekmeden sessizce Gregor’un nasıl olduğunu öğrenmeye çalışmaktadır. Yakın çevre için önemli olan bireyin iyiliği iken toplum ve devlet/iktidar için önemli olan bireylerin düzeni bozmaması; yani üretim yapması olduğunu görmekteyiz. “Gregor, her iki yana da: ‘Tamam hazırım,’ diye yanıt verdi... Bunun sonucunda baba kahvaltısının başına döndü (Kafka, 2016:23).”

Grete hala merak içindeydi. “... kız kardeşi fısıldamayı sürdürüyordu: ‘Gregor, yalvarırım aç kapıyı.’ Oysa Gregor kapıyı açmayı aklının ucundan bile geçirmiyordu, tersine, yolculukları sırasında edinmiş olduğu alışkanlığı, evde bile olsa gece bütün kapıları kilitleme alışkanlığını övmekteydi (Kafka,2016:23).” Gregor özel alanına kendini kilitlemişti, kimse giremiyordu ve kontrol Gregor’daydı. Gregor yataktan çıkmaya karar verdi ancak yeni bedeni yataktan çıkmasını zorlaştırmaktaydı. “Böyle

anlarda bakışlarını elinden geldiğince dikkatle pencereye çeviriyordu; ama dar caddenin karşı yanını bile gözlerden gizleyen sabah sisinin görünüşü, ne yazık ki güven ve iyimserlik aşılayabilmekten uzaktı (Kafka, 2016:25).” Daha önce pencere üzerinden içinde bulunulan ruh halini ortaya koyan Kafka burada da önünü görememe, bilinmezlik ve yabancılaşma durumuna gönderme yapmaktadır. Gregor ne yaşayacağını ön görememekte, tamamen bir bilinmezlik içinde, özel alanına sıkışmış ve mekâna yabancılaşmış durumdadır. Bölüm boyunca Gregor odasından çıkmamakta ve dönüşmüş olduğu halini gizlemektedir. Ancak bölümün sonunda Müdür Bey’in zorlaması ile odasından çıkmaktadır. Başkalaşmış bireyler de başkalaştıktan sonra alacakları tepkiden çekindikleri için kendilerini gizleme eğilimindedirler. Derin (2020) gizleme ya da maskeleyenin genelde toplum tarafından açıkça gösterilmesi uygun görülmeyen ya da tümüyle yasaklı görülen edimlerde söz konusu olduğunu dile getirmiştir; yani yasa ve geleneklerle koruma altına alınmış olan her şeye yapılan küçük ya da büyük saldırılar gizlenmekte ya da maskelenmektedir. Normal olanın gizlenmeye ihtiyacı yoktur zaten normal olmayan gizlenmektedir. Tepki alacağı, dışlanacağı, damgalanacağı için gizlenmektedir. Goffman’ın (2014) çalışmasında belirttiği gibi gözden düşürülmeye müsait kişilerin damgasından insanların rahatsız olacağı ile ilgili pek çok kanıt vardır ve bu ilk olarak utanç verici şeyi saklama durumunu ortaya çıkarmaktadır. Kafka’nın alegori kullanması da bir gizlenme örneği olabilir.

4.1.5. *Kapıya Dayanan Kapitalist Sistem*

Gregor nasıl yataktan çıkacağı üzerine düşünürken ve yataktan çıkmaya çabalarken kapı çaldı ve Müdür Bey geldi. Müdür Bey, Gregor’un neden işe gelmediğini bizzat gelip kendi kontrol etmek istemişti. Müdür Bey ekonomik/kapitalist sistemin bir temsilcisi olarak sistemin bir dışlisi çalışmayınca hiç vakit kaybetmeden dışliyi kontrol etmeye gelmişti. “Modern çağda gelişen kapitalizmin verimlilik odaklı üretim biçimi özneyi kendi haline bırakılamayacak kadar değerli kaynak haline getirmiştir (Bayır, 2020:3).” Müdür Bey’in gelmesinin verdiği heyecanla Gregor, kendini yataktan attı ve nihayet yataktan çıkmayı başarmıştı. “Sağdaki odadan ise durumu Gregor’a bildirmek isteyen kız kardeşinin fısıltısı geliyordu: ‘Gregor, Müdür Bey burada.’ ‘Biliyorum’ dedi Gregor kendi kendine; ama sesini kız kardeşinin duyabileceği kadar yükseltmeye cesaret edememişti (Kafka, 2016:27).” Sadece durumu bildirmeye çalışan kız kardeş değildi. “Bu kez de soldaki odada bulunan babası: ‘Gregor,’ diye seslendi, ‘Sayın Müdür Bey geldi ve sabah treniyle neden gitmediğini soruyor. Ona ne diyeceğimizi bilmiyoruz. Ayrıca Müdür Bey doğrudan seninle konuşmak istiyor. Onun için lütfen kapıyı aç (Kafka, 2016:27).’”. Gregor dönüşüm sonrası kendini özel alanına kapatmakta ve özel alanından çıkmamaktadır. Anne, baba, kardeş ve Müdür Bey de odaya yani özel alana girememektedirler. Gregor’un dönüşmüş halini saklama durumu söz konusu. Baba ise Gregor (birey) ile Müdür Bey (kapital) arasında aracılık yapmaktadır. “Ayrıca gelmenize çok sevindim, Müdür Bey, çünkü biz yalnız olsaydık, Gregor’u kapıyı açması için razı edemezdik; çok inatçıdır ve sabah aksini söylemiş olmasına karşın, hasta olduğundan kesinlikle eminim (Kafka, 2016:28)”. Annesi bu cümlesi ile toplumun, devletin ya da yakın çevrenin gücünün başkalaşmış bireyi özel alanından çıkarmaya yetmeyeceğini ancak kapitalist sistemin gücü ile bireyin özel alanından çıkarılabileceğini ifade etmektedir.

Müdür Bey, Gregor’un neden işe gelmediği konusunda açıklama beklemekteydi. Ancak Gregor’un içinde bulunduğu yeni durum Müdür Bey’in karşısına çıkmasına engel olmaktadır. Müdür Bey, Gregor’un karşısına çıkmaması üzerine “Doğrusu şaşırdım, hem de çok şaşırdım. Sizi ağırbaşlı,

akıllı bir insan olarak tanıdığımı sanıyordum, şimdi ise ansızın tuhaf davranışlar sergilemeye başladınız (Kafka, 2016:29).” dedi. Gregor’un işe gelmemesi ile ilgili suçlayıcı çeşitli senaryolar dile getirdi. Bu olumsuz senaryoların gerçek dışılığını ortaya koymak isteyen Gregor bir dizi açıklama yaptı ama konuştukları yine anlaşılmadı. Aile bireyleri Gregor’un iyi olmadığını düşünerek doktor, kapının açılması içinde çilingir çağırmaya karar verdiler. Hizmetli ve kız kardeş bunlar için görevlendirilirken Gregor hem işini kaybetmemek için hem de yapılan suçlamaların doğru olmadığını dile getirmek için tüm gücünü toplayarak kapıyı açmaya çalıştı ve bir şekilde kapıyı açtı. “‘Çilingirsiz yaptım bu işi,’ diye söylendi ve kapıyı tamamen açmak için başını tokmağa dayadı. Gregor’un duruş biçiminden ötürü, kapı iyice açıldıktan sonra bile dışarıdakiler onu hemen göremediler (Kafka, 2016:33).” Gregor kapıyı aralayıp dışarı çıktı ve salondakilerle karşı karşıya kaldı.

4.1.6. Başkalaşma ile yüzleşme

Gregor bir şekilde kilitli olan odasının kapısını açmayı başardı ve odasından dışarıya çıktı. Annesi, babası ve Müdür Bey Gregor’u gördüler, gördükleri gibi dehşete ve korkuya kapıldılar. “Kapıya en yakın duran Müdür Bey, elini açık olan ağzına bastırmış, sanki hep aynı kalan bir güç tarafından sürüklenircesine ağır ağır geri çekilmekteydi. Annesi ellerini kavuşturup önce kocasına baktı sonra Gregor’a doğru iki adım atıp çevresine yayılan eteklerinin ortasına çöktü, bu arada yüzü hiç gözükmeyecek biçimde göğsüne gömülmüştü. Babası sanki Gregor’u yine odasına kovmak istiyormuş gibi düşmanca bir ifade ile yumruklarını sıkı, sonra ne yapacağına karar verememişçesine oturma odasında çevresine bakındı, en sonunda da ellerini yüzüne kapatıp güçlü göğsünü sarsan hıçkırıklarla ağlamaya başladı (Kafka, 2016:33-34).” Gregor dönüşmüştü ama özel alanında iken bu bir sorun teşkil etmemekteydi. Çünkü insanlar bu bilgidен habersizdiler ve Gregor’u hala normal bir insan sanmaktaydılar. Gregor’un özel alanına girmek isteyenler olsa da giriş kontrolü Gregor’da olduğu için bunu başaramamaktadırlar. Ancak Gregor kamusal/ortak alana çıktığında korku ve şaşkınlık yaratmıştır. Müdür Bey korkup geri çekilmekte, anne başını göğsüne gömmekte, baba ise Gregor’u özel alanına geri göndermek ister gibi etrafına bakınmaktadır. Dönüşmüş birey ile karşılaşınca kapital kaçmakta, toplum kafasını gömmekte, devlet/iktidar ise bireyi özel alanına tekrar sokmayı düşünmektedir.

Karşılaşma sonucunda Müdür Bey eşyalarını bile almadan korkarak ortamı terk etmiştir. Müdür Bey’in eşyalarını almadan gitmesi manidardır, eşyaları aracılığıyla ortamda var olmaya devam etmektedir. Ekonomik sistemin temsilcisi olan Müdür Bey’in gitmesi ile Gregor işini kaybetmektedir. Çünkü o artık farklıydı, sistemin işine yaramayan, sistemin korkması gereken biri haline gelmişti ve sistemin dışına itilmesi gerekmektedir. Müdür Bey’in kaçarak gitmesinden hemen sonra Gregor’un babası Gregor’u odaya tekrar sokma girişiminde bulundu. “Sağ eliyle Müdür Bey’in şapkası ve pardösüsü ile birlikte sandalyelerden birinin üstünde unutmuş olduğu bastonunu kaptı, sol eliyle de masadan büyük bir gazete aldı ve ayaklarını yere vurarak, bastonu ve gazeteyi de sallayarak Gregor’u yine odasına kovmaya başladı (Kafka, 2016:38).” Gregor zor da olsa bir şekilde odasının kapısına kadar geldi ama Gregor’un geçebilmesi için kapının diğer kanadının da açılması gerekmektedir. Ancak babası durumun farkına bile varmamakta, gazete ve baston ile Gregor’u kovalamaya devam etmektedir. Gregor kendini kapıdan geçmeye zorladı ancak kapıya sıkıştı. “Tam bu sırada babası arkasından gerçekten kurtarıcı bir darbe indirdi ve Gregor şiddetli bir kanama ile birlikte odanın ortasına uçtu. Kapının bastonla itilip kapanmasından çıkan ses de duyuldu, ondan sonra ortalık nihayet sessizliğe gömüldü

(Kafka, 2016:39).” Baba, Gregor’un kamusal alana girmesini engelledi, onu özel alanına hapsetti. Devlet de başkalaşmış olan bireylerin kamusal alanda görünmelerini engellemek için onları özel alanlarına ya da kapalı alanlara hapsedmektedir. Dikkat çekici noktalardan bir tanesi de bu eylemi yaparken babanın Müdür Bey’in bastonunu ve gazeteyi kullanmasıdır. Müdür Bey’in bastonu ekonominin tehdit eden yönünü temsil ederken, gazete de kitle iletişim araçlarını temsil etmektedir; yani devlet başkalaşan grup ya da bireyleri özel alanlarında tutmak için ekonominin ve medyanın gücünü kullanmaktadır. Medyanın gücü ile kitleler üzerine algı yönetimi yaparken, ekonomi ile korkutmaktadır. Sonuç olarak devleti temsil eden baba, ekonominin ve medyanın desteği ile Gregor’u özel alanına hapsedmektedir.

4.1.7. *Başkalaşmışların Sessiz Çıgıllıkları*

Bölüm Gregor’un odasına hapsedilmesi ile bitmektedir ancak iletişim problemi tüm bölüm boyunca karşımıza çıktığı için son başlık olarak iletişimi ele almak yerinde olacaktır. Bölümde en dikkat çekici şeylerden biri Gregor’un kimse ile iletişim kuramamasıdır. Gregor başkalaşmış haliyle ilk kez konuştuğunda kendi bile sesinden korkmaktadır. “Gregor, kendi yanıt veren sesini duyduğunda korktu, bunun eski sesi olduğu herhalde kesindi; ama bu sese alttan alta bastırılması olanaksız, acı bir ısıklık da karışıyor ve bu ısıklık, sözcüklerin netliklerini ancak ilk anda koruyor, hemen ardından sözcükleri karşıdakini kulaklarına inanamaz kılacak denli bozuyordu (Kafka, 2016:22).” Gregor’un sesine karışan ısıklık sesi Gregor’un söylediklerinin anlaşılmasını engellediği için ortaya tek taraflı bir iletişim çıkmaktadır. Kendi sesinden korkan Gregor’un çekingen ve tedirgin şekilde iletişim kurma çabası devam etmektedir. “‘Biliyorum,’ dedi Gregor kendi kendine; ama sesini kız kardeşinin duyabileceği kadar yükseltmeye cesaret edememişti (Kafka, 2016:27).” Gregor’un sesi karşı tarafa hayvan sesi olarak duyulmaktadır. “‘Gregor’u şimdi konuşurken duyunuz mu?’ ‘Duyduğumuz, bir hayvan sesiydi,’ dedi Müdür Bey, sesi annenin çıgıllıklarıyla karşılaştırıldığında dikkat çekecek denli alçaktı (Kafka, 2016:31).” Gregor kendini ifade etmek istemekte ancak şartlar buna izin vermemektedir. “Yaklaşmakta olan önemli konuşmalar sırasında sesinin elden geldiğince anlaşılır olmasını sağlamak için biraz öksürdü, ancak bunu da olabildiğince az ses çıkarmaya çalışarak yaptı; çünkü büyük bir olasılıkla bu gürültü de bir insan öksürüğünden başka her şeye benzeyecekti ve Gregor bu konuda bir yargıya varmaya artık cesaret edemiyordu (Kafka, 2016:32).” Gregor derdini karşıya iletememektedir. “Gregor’un yalvarmaları para etmedi, zaten bu yalvarmalar anlaşılma bile... (Kafka, 2016:38).” Bölüm boyunca Gregor iletişim kurmaya çalışmakta ancak derdini kimseye anlatamamaktadır. Konuşmaları adeta bir sessiz çıgıllık gibi duyulmamaktadır.

4.2. Bir Böcekle Yaşama

İlk bölümde Gregor’un böceğe dönüşmesi ve ilk karşılaşma ele alınırken, ikinci bölüm ailenin böceğe dönüşmüş olan Gregor ile yaşama pratiklerini anlatmaktadır.

4.2.1. *Karşılaşma ile Gelen Karanlık ve Küçülme*

Yazar öykünün ikinci bölümüne “Gregor baygınlığı andıran ağır uykusundan ancak akşam karanlığında uyandı (Kafka, 2016:40).” cümlesiyle giriş yapmakta, birinci bölümde olduğu gibi ikinci bölüm de Gregor’un uyanması ile başlamaktadır. Ancak birinci bölümden farklı olarak Gregor karanlığa

uyanmaktadır. Karşılaşma Gregor'a baygınlık getirmiş, baygınlık sonrasında Gregor geceye yani karanlığa uyanmıştır, sonuç olarak başkalaşmış bireyin; toplum, devlet ve kapitalist sistem ile karşılaşması ona karanlık getirmiştir. “Elektrikli sokak lambalarının soluk ışığı yer yer odanın tavanına ve eşyaların yüksek kısımlarına vurmuştu; ama aşağısı, yani Gregor’un bulunduğu yer karanlıktı (Kafka, 2016:40).” Yorulmuş ve yıpranmış olan Gregor aşağıda ve karanlıktaydı. Aşağı, yukarı, ön, arka, merkez, çeper gibi kelimeler mekânsal hiyerarşi bildiren kelimelerdir. Yazar bu alıntıda mekân üzerinden Gregor’un artık hiyerarşik olarak aşağıda olduğunu anlatmaktadır.

Gregor tüm bu yaşananlardan kendisini sorumlu tutmakta ve suçluluk hissetmekte, bu yüzden ailesine karşı alttan alması ve anlayışlı olması gerektiğini düşünmektedir.. “...şimdilik soğukkanlılığını korumak ve içinde bulunduğu durum sonucu ailesinin başına bir kez açtığı dertleri, onlara karşı çok anlayışlı davranarak katlanabilir kılmak kararına vardı (Kafka, 2016:42).” Gregor tüm bu dönüşümü ve sonuçlarını suç olarak görmekte ve suçun da kendisine ait olduğunu düşünmektedir çünkü Gregor şimdiye kadar gördüğü normallere ya da yerin normlarına uymamaktadır. Bu yüzden suçlu ancak kendisi olabilir, yerin normları zaten doğrudur, doğru olduğu içinde herkes uymalıdır. Oysa yerin normlarını belirleyen çoğunluğun nasıl olduğudur. Aslında sorun Gregor’un çoğunluğa benzememesidir. “Kafka'da mantık tersinedir. Cezalandırılan kişi neden cezalandırıldığını bilmez. Cezanın saçmalığı o kadar tahammül edilmez ki, suçlanan kişi huzura kavuşmak için, kendini çektiği çileyi hak ettiğine inandırmak ister: Ceza suçunu arar (Kundera, 2012:102-103).”

4.2.2. Devlet-Medya İlişkisi

Birinci bölümde baba, Gregor’u gazete ve Müdür Bey’in bastonunu kullanarak zorla özel alanına hapsedmektedir. Bu durum gazetenin medyayı temsil ettiği ve toplumu yönlendirmek için kullanılan bir araç olduğu şeklinde analiz edilmişti. İkinci bölümde ise gazetenin, ailenin günlük pratiklerinde nasıl yer aldığı ortaya konmaktadır. “Kapının aralığında, oturma odasında gaz lambalarının yakılmış olduğunu gördü; ama başka zamanlar, günün bu saatinde babası öğleden sonraları çıkar, gazetesini, adeti olduğu üzere yüksek sesle annesine, bazen de kız kardeşine okurken, şimdi hiç ses duyulmuyordu (Kafka, 2016:41).” Alıntıdan da anlaşılacağı üzere devlet topluma medya üzerinden bilgi aktarımı yapmakta, kitleleri bu şekilde bilgilendirmektedir.

4.2.3. Kilitlere Dışarıdan Sokulan Anahtar

“Sabahleyin, kapılar kilitliyken herkes yanına gelmek istemişti, şimdi, yani Gregor kapılardan birini açtıktan sonra ve ötekiler de gündüz herhalde açılmışken, artık gelen giden yoktu ve anahtarlarda şimdi kilitlere dışarıdan sokulmuştu (Kafka, 2016:42).” Öykünün başında Gregor’un özel alanına giriş kontrolü Gregor’un elindeydi ancak şimdi Gregor odasına hapsedilmiş ve odasından çıkış kontrolünü kaybetmiştir. Başkalaşmış bireyler devlet ya da iktidar tarafından mekânsal olarak sınırlı bir alana hapsedilmektedirler. Fiziksel engelliler evlerine, suçlular hapishanelere, seks işçileri genel evlere, aydınlar ya da muhafazakârlar ya özel alanlarına ya da hapishanelere, zihinsel engelliler hastanelere ya da özel alanlarına hapsedilmektedir. Devlet/iktidar başkalaşmış bireyleri kamusal alanda görmek istememekte ve elindeki iktidarı başkalaşmış bireyleri sınırlandırılmış bir mekânda tutmak için kullanmaktadır. Burada kamusal alan kullanımı devlet tarafından adeta bir silah işlevi görmektedir. Özellikle kimliksel anlamda başkalaşmış bireylere bir virüs gibi davranılmakta, yayılmalarını ve toplum

içinde normalleşmelerini engellemek için sınırlar içinde tutulmaktadırlar. “Kapatılmanın sağladığı toplumsal fayda ve ekonomiklik kapatılmayı iktidar için oldukça kullanışlı ve işlevsel bir araç kılmıştır. ... kategorize edilmiş kapatılma mekânları ekonomik enstrüman olma vasfını getirmektedir. Astarı yüzünden pahalı hale gelen kapatılma mekânları oluşturduğu maliyete rağmen, sağladığı toplumsal denetim ve ucuz işgücü nedeniyle çekiciliğini ve vazgeçilmezliğini korumaktadır (Bayır, 2020:10).” Kapatılma mekânları mevcut sosyomekânsal düzenin devam etmesi açısından çok işlevseldir bu sebeple iktidarlar tarafından aktif şekilde kullanılmaktadır.

4.2.4. İçerdeki Yabancı

Bölüm boyunca doğrudan ya da dolaylı olarak Gregor’un artık bir yabancı olduğu anlatılmaktadır. Bunun en büyük göstergelerinden biri duygulardır. “...iç dünya ‘ev’ duygusu, dış dünyada ise ‘tehlike’ duygusu yaşanılır (Göregenli, 2015:180).” Yabancı olduğumuz ya da bilmediğimiz şeyden korkarız, tiksindiriz, güvende hissetmeyiz. Ailenin Gregor’a karşı duygularında da korku ve tiksintinin hâkim olduğunu ve ailenin Gregor’un yanında kendilerini güvende hissetmediklerini görmekteyiz. “...kız kardeşi hemen tümüyle giyinmiş olarak kapıyı açıp heyecanla içeriye baktı. İlk anda Gregor’u göremedi ama onun kanepenin altında ayrımsayınca -Tanrım, elbet odanın bir köşesindeydi Gregor, uçmuş olamazdı ya-, o denli korktu ki, kendini tutamayıp kapıyı dışarıdan kapattı. Ama davranışından pişman olmuşçasına hemen yine açtı ve bir ağır hastanın veya yabancı birinin odasına girer gibi ayaklarının ucuna basarak içeri girdi (Kafka, 2016:43).” Grete böceğe dönüşmüş Gregor’u bir yabancı olarak görmekte, ondan korkmakta ve Gregor’un değdiği şeylerden tiksiniyor. “...kabı hemen çıplak elleri ile değil, bir bez parçasıyla tutarak aldı ve dışarı götürdü (Kafka, 2016:43).” Gregor’un kullandığı eşyalar Gregor’a tahsis edilmekte, çünkü Gregor’dan tiksindikleri için eşyaları ortak kullanmak istememektedirler. “Kız kardeşi bunlarla birlikte içi su dolu bir kapta getirmişti ve kap herhalde bundan böyle yalnız bu iş için kullanılacaktı (Kafka, 2016:43).” Grete, Gregor’un odasına girdiğinde Gregor ile karşılaşmak istememektedir. “...kız kardeşi ona ortalıktan çekilmesi için bir işaret olarak anahtarı ağır ağır çevirdi. Neredeyse kestirmekte olan Gregor, bu sesi duyunca hemen ürküp kendine geldi ve acele adımlarla yine kanepenin altına girdi (Kafka, 2016:44).” Neredeyse kimse ailesindeki bir bireyin görünüşünden rahatsız olmaz. Kimse ailesinin yanında kendini gizlemek zorunda kalmaz. Ancak Gregor, Grete rahatsız olmasın diye Grete geldiğinde kanepenin altına girip, görünmez olduğu yetmiyormuş gibi bir de kanepenin üzerine çarşaf örttüğünü görmekteyiz. “Kız kardeşini bu görünüşten de esirgemek için günün birinde keten çarşafı sırtında- bu iş için dört saat uğraşması gerekti- kanepenin üstüne taşıdı ve çarşafı kendisini tümüyle örtecek biçimde düzenledi, artık kız kardeşi eğilse bile onu göremeyecekti. Kız, bu çarşafın gerekli olmadığına inansaydı, çarşafı alıp götürebilirdi, çünkü Gregor’un, kendini sırf eğlence olsun diye tümüyle gözlerden saklamış olması düşünülemezdi; ama kız kardeşi çarşafa hiç dokunmadı ve Gregor bir defasında onun yeni düzenlemeyi nasıl bulduğunu anlamak için çarşafı dikkatle başı ile iterek biraz araladığında, kızın gözlerinde ona teşekkür anlamına gelen bir bakış bile yakalar gibi oldu (Kafka, 2016:51).”

Sadece aile Gregor’u yabancı olarak görmemekte, Gregor da yer yer kendini bir yabancı gibi hissetmektedir. Beş yıldır yaşadığı oda Gregor’a korku vermektedir. Normal şartlarda insan iç dünya olan evinde korkmamakta, güvende hissetmektedir. Hatta insanın en güvenli hissettiği yerdir evi. “Ama döşemesine yapışıp uzanmak zorunda olduğu yüksek tavanlı oda, içine korku veriyordu, gelgelelim

bunun nedenini bulamıyordu, çünkü sonunda bu, beş yıldır yaşadığı odaydı - ve yarı bilinçsiz bir dönüş yaparak, içinde hafiften yanan bir utanma duygusunu da engelleyemeden, kanepenin altına koştu; orada sırtının biraz ezilmesine ve başına da artık kaldıramamasına karşın, kendini çok rahat hissetti (Kafka, 2016:42).” İçinde insanlar yaşasın diye yapılmış odası böcek olan Gregor için uygun olmadığından Gregor yeni özel alan olarak kanepenin altını seçmektedir. “Odasını kendileyememiştir, fakat bunun yerine kanepayı kendiler. Mekânsal doyumu kanepenin altında yaşamaktadır. Dönüşümden evvel Gregor için bu kanepa yalnızca bir kanepedir belki, ancak dönüşünden sonra kişisel mekânı haline alır... kanepenin altının dar ve basık olması rahatını bozmaz Gregor’un, çünkü dış dünyadan saklandığı yerdir orası. Kafka, kanepayı bir mahremiyet duvarı gibi kullanmıştır adeta (Göregenli, 2015: 72).” Ayrıca Gregor odasında biri varken rahat hareket edememektedir. Normal şartlar altında birey, aile üyelerinin yanında rahat hareket etmekte ve iyi hissetmektedir. “Kız, o odadayken Gregor'un yemeklere dokunmayacağını bildiğinden, incelik göstererek odadan çıktı ve Gregor artık istediği gibi hareket edebileceğini anlasın diye anahtarı da kilidin içinde çevirdi (Kafka, 2016:44).”

Gregor’un yabancı olma durumu geçici değil aksine kalıcı bir durumdur “Ancak sonraları, kız kardeşi her şeye biraz olsun alıştıktan sonra-tümüyle alışmaktan doğal olarak asla söz edilemezdi (Kafka, 2016: 45).” Alıntıda da ifade edildiği gibi böcek olan Gregor’a tamamen alışılması mümkün görünmemektedir.

4.2.5. İletişimsizlik

Birinci bölümde Gregor iletişim kurmaya çalışsa da söyledikleri anlaşılmadığı ve sesi hayvan sesi olarak çıktığı için iletişim kuramamış, sessiz çığlıklar atmıştı. Bu yüzden ikinci bölümde Gregor iletişim kurmaya çalışmamaktadır. Aile üyeleri ise Gregor’un söylenenleri anlayacağını düşünmedikleri için Gregor ile iletişim kurmayı denememektedirler. Sonuç olarak ikinci bölümde de iletişim kurulamamıştır. “Onun söyledikleri anlaşılmadığından, kız kardeşi de dahil kimse onun başkalarını anlayabileceğini düşünmüyordu... (Kafka, 2016: 45).” “Ayrıca diye konuşmasını sürdürdü annesi alçak sesli, zaten genelde neredeyse fısıldar gibi konuşmaktaydı, nerede bulunduğunu tam olarak bilmediği Gregor’a sesini bile duyurmaktan kaçınır gibiydi, söylediklerini oğlunun anlamadığından ise emindi... (Kafka, 2016:54).”

Fromm (2020) sevgi içinde kaynaşmayı insanın temel ihtiyacı olarak ele almaktadır. Bunun; insan soyunu, kabileyi, aileyi, toplumu bir arada tutan temel güç olduğunu savunmaktadır. “Sevgi, kişiyi diğer insanlardan ayıran duvarları yıkan, onu diğerleri ile birleştiren, insan içindeki etkin güçtür (Fromm, 2020:41).” Fromm (2020) sevmenin temel unsurları olarak ilgi, sorumluluk, saygı ve bilgiyi ele almaktadır. Sevmek için bunlar temeldir. Bu bölüm ile ilgili olan kısım ise bilgidir. İnsan bildiğini sevmekte, genel olarak sevdiklerini yakından tanımaktadır. Bilmek içinde iletişim gerekmektedir, iletişim olmadan bilgi oluşmamaktadır. Bilgi olmadan da sevgi ve aidiyet oluşamaz. Sevgi oluşmazsa yabancı olma durumu hep devam etmekte, duvarlar yıkılamamaktadır. Gregor da öykü boyunca iletişim kuramamakta bu yüzden hep yabancı olarak kalmaktadır. Ancak başkalaşmış bireylerden iletişim kurabilenler normalleşebilmektedir. Gregor’un normalleşmeyeceği iletişim kuramamasından anlaşılmaktadır.

4.2.6. Mağaraya Dönüştürülen Özel Alan

Gregor odasında gezinmekten keyif alıyordu. Gezerken arkasında yapışkan maddeler bıraktığı için Grete durumu fark etmişti ve rahat gezebilmesi için Gregor'un odasındaki eşyaları dışarı çıkarmaya karar verdi. Öykünün girişinde de bahsedildiği üzere Gregor'un odası içinde insanlar yaşasın diye yapılmıştı ve bir böceğin yaşam pratikleri için uygun değildi. “Gregor'un bulmuş olduğu yeni eğlencenin farkına hemen vardı -Gregor sürünerek gezinirken, orada burada çıkardığı yapışkan maddenin izlerini de bırakıyordu- ve Gregor'un gezinmesini elinden geldiğince kolaylaştırmayı, bunu engelleyen eşyaları da başta dolap ve yazı masası olmak üzere, odadan çıkarmayı aklına koydu (Kafka, 2016:53).” Ancak Grete'nin bunu yapabilmesi için yardım alması gerekmektedir. “Ama bu işi tek başına yapamazdı; Babasından yardım istemeye cesaret edemezdi, hizmetçi kızın yardım etmeyeceği ise kesindi. ... böylece Gregor'un kız kardeşi için babasının evde olmadığı bir gün annesini yardıma çağırmaktan başka çaresi kalmamıştı (Kafka, 2016:53).” Bu vesileyle anne ilk defa Gregor'un odasına gelecekti. “Bu arada Gregor büyük bir aceleyle yatak çarşafını daha da aşağıya çekmiş ve daha bir buruşturmuştu, böylece bakıldığında gerçekten kanepeye rastgele fırlatılmış bir çarşaf gibi gözükmekteydi. Gregor, bu kez çarşafın altından gizlice bakmaktan da kaçınmıştı; annesini daha ilk gelişinde görmeye kalkışmamıştı ve sonunda gelmiş olmasına sevinmekle yetinmişti. ‘Gel görünmüyor,’ dedi kız kardeşi, annesini elinden tutmuş, getiriyor olmalıydı (Kafka, 2016: 53).” Şimdiye kadar sadece yakın çevreyi temsil eden Grete, Gregor'un özel alanına girip çıkmıştı ve Gregor'un tüm bakımı ile o ilgilenmekteydi. Yazar alegorik bir anlatım kullanmasa Gregor'un bakımı ile annenin ilgilenmesi gerekirdi. Çünkü normal şartlar altında çocuğun bakımı ile anne ilgilenmektedir. Ancak daha önce bahsedildiği gibi anne toplumu temsil etmektedir. Toplum da genellikle bireylerin özel alanına girmez, özel alan sadece yakın çevre ile paylaşılmaktadır. Zaten burada da yakın çevrenin talebi üzerine toplumu temsil eden anne Gregor'un özel alanına girmektedir. Devleti temsil eden baba zaten özel alanlara girememektedir. Bilindiği üzere devletin özel alanlara girebilmesi için arama izni vb. durumlar söz konusudur. O yüzden öykü boyunca baba, Gregor'un odasına hiç girmemektedir. Devletin hâkim olduğu ve müdahale edebildiği alan kamusal alandır. Bu yüzden Gregor ne zaman kamusal alanı temsil eden ortak kullanım alanına çıksa baba müdahale etmektedir.

Kız kardeşi annesinin yardımı ile Gregor'un odasını boşaltıyordu ama Gregor bunu istiyor muydu? “Aileden miras yoluyla kalma eşyalarla rahat bir biçimde döşenmiş, sıcak atmosferli odasının, hiç kuşkusuz her yöne rahatça sürünerek gitmesini sağlayacak, ama bunun yanı sıra ona insan olarak geçmişini hızla ve bütünüyle unutturacak bir mağaraya dönüştürülmesine istiyor muydu gerçekten? Şimdi bile geride kalan insanlığını neredeyse unutmak üzereydi ve ancak annesinin uzun zamandır duymadığı sesiyle kendine gelmişti. Hiçbir şey çıkarılmamalıydı odadan; bütün eşyalar yerinde kalmalıydı; eşyaların üzerindeki olumlu etkilerinin eksikliğine dayanamazdı (Kafka, 2016:54-55).” Alıntından da anlaşılacağı üzere dönüşüm sonrası Gregor'un önceki hayatı ile bütün bağı kopmuştu. İnsanlığı ile tek bağı odasındaki eşyalardı. Eşyalar da giderse odası bir mağaraya dönecek ve Gregor insanlığını tamamen unutacaktı. Burada yakın çevre ve toplum tarafından yapılan özel alan müdahalesi Gregor'u insanlıktan çıkarmaya yönelikti çünkü odası, içinde insanlar yaşasın diye yapılmıştı. Gregor artık insan değildi ve Gregor'a uygun bir mekân düzeni gerekmektedir. Toplum ve yakın çevre birlikte Gregor'a uygun bir mekân düzeni, mağara inşa etmekteydiler.

Eşyalar ayrıca Gregor'un kimliği ve geçmiş deneyimleriydi. Eşyaların anlamı vardı, masa sadece bir masa değildi ya da herhangi bir masa değildi. "Odasını boşaltıyorlardı; sevdiği ne varsa, elinden alıyorlardı; içinde oyma testeresiyle öteki aletlerin bulunduğu dolabı dışarı taşımışlardı bile; şimdi ayakları döşemeye sımsıkı gömülmüş olan yazı masasına yerinden oynatmaktaydılar; Gregor yüksek ticaret okuluna giderken, lise öğrencisi iken, dahası ilkokuldayken ödevlerini hep bu masada yazmıştı (Kafka, 2016:56)." Gregor'un kimliği de ortadan kaldırılıyordu, eşyalar çıktıktan sonra aslında Gregor hiç var olmamış gibi olacaktı.

Gregor eşyalarının gitmesini istemiyordu. "... Gregor böylece saklandığı yerden fırladı- o sırada iki kadın yandaki odada biraz soluk alabilmek için yazı masasına dayanmışlardı, koştuğu yönü dört kez değiştirdi, önce neyi kurtaracağını gerçekten bilmiyordu, tam o sırada artık zaten bomboş olan duvarda iyice dikkatini çeken kürklü kadın resmini gördü, hemen yukarı tırmandı ve gövdesini cama yapıştırdı, cam hem onu tutuyor hem de sıcak karnına iyi geliyordu. En azından bu resmi, şimdi gövdesiyle tamamen örtmüş olduğu bu resmi herhalde kimse alamayacaktı (Kafka, 2016: 57)." "Gregor'un duvardaki resmi sahiplenme tepkisi, eşyaların odadan çıkarılmasını bir işgal olarak görmesinden kaynaklanmış olabilir. Kız kardeşi ve annesi kendilerini, eşyaları üzerinde tam bir kontrol hakkına sahip olarak görmektedirler; Gregor ise bu kontrolün hala kendisinde olduğunu göstermek istemektedir onlara. Bu yüzden resme sımsıkı yapışır ve bırakmaz, kendi alanını istila edilmesine tepkilidir (Göregenli, 2015: 73)."

4.2.7. Bombardıman Altındaki Gregor

Odaya döndüklerinde Grete Gregor'u duvarda hemen fark etti ve annesinin Gregor'u görmesini istemedi. "İstersen oturma odasında biraz daha kalalım mı ne dersin? (Kafka, 2016:57)" dedi Grete ve annesini tedirgin etmeden dışarı çıkarmaya çalıştı. "Ama Grete'nin sözleri, annesini asıl şimdi tedirgin etmişti, kadın yana doğru çekildi, çiçekli duvar kağıdının üstündeki kocaman kahverengi lekeyi gördü, gördüğünün Gregor olduğunun bilincine henüz varmaksızın çılgılığı andıran, çatlak bir sesle: 'Aman Tanrım, aman Tanrım!' diye bağırdı ve artık her şeyden vazgeçmişçesine iki yana açtığı kollarıyla kanepeye yığılıp hareketsiz kaldı (Kafka, 2016:57-58)." Toplum başkalaşmış bireyi görünce hep bir baygınlık geçirmekte, bilincini kaybetmektedir. Grete annesi ile ilgilenirken Gregor da annesinin nasıl olduğu konusunda merak içindeydi. Grete'nin peşinden odasından çıktı. Bu kargaşa sırasında kapı çaldı, gelen babasıydı. "İlk yaptığı: 'Ne oldu?' diye sormak oldu; Grete'yi görünce her şeyi anlamıştı. Grete boğuk sesle yanıtladı, yüzünü babasının göğsüne gömmüş olmalıydı: 'Annem bayıldı ama şimdi daha iyi. Gregor odasından kaçtı.' (Kafka, 2016: 59)." Gregor'un odasında tutsak olduğunun 'odasından kaçtı' ifadesiyle burada tekrar vurgulandığını da görmekteyiz. Ailenin bir üyesi olarak evi -odası dışında kalan bölümleri- kullanma hakkının olmadığı, aslında bir yabancı olduğu, hapiste olduğu gözler önüne serilmektedir.

Öfkelenen baba bir süre Gregor'u kovaladı ve eline geçirdiği elmaları fırlatmaya başladı. Burada Kafka'nın elma kullanması manidardır, elma neredeyse her kültürde önemlidir ve çeşitli anlamlara gelmektedir. "Hemen hemen bütün kültürlerde aşkı, sevgiyi, cinselliği, gençliği, ölümü, günahı, doğurganlığı, bereketi, yasağı, ilk günahı, bilgiyi, hayatı "Reichsapfel"de olduğu gibi gücü sembolize eder elma (Akyıldız Ercan, 2017:1047)." Franz Kafka Dönüşüm Öyküsü'nde yer verdiği elma

yukarıdaki anlamlardan birkaçına gönderme yapmış olabilir. Elma babanın gücüne, Gregor'un dönüşümünün bir günah olduğuna, Gregor'un ölümüne bir gösterge olabilir. Ayrıca elma süreçte yaşanacak dönüşüme gönderme yapmaktadır. "Mit ve masalarda rastlanan elma imgesi, belirsiz durumun keskin bir kırılmayla netlik kazanacağı ve sonrasında büyük bir değişimin yaşanacağını haber eder (Karakuş, 2022:46)." Atılan elmayla dönüşmüş Gregor'un aileyle yaşama durumu bitmiş Gregor Samsanin ölümüne giden süreç başlamıştır. "Kafka bu olay ile tıpkı Adem ile Havva'nın tanrının cennetinden kovulması gibi Samsa'da yasa koyucu olan babanın cennetinden kovulur. Kafka'nın eserlerinde baba otoriter, yasa koyucu ve erkdir, belki bundan dolayı elma imgesi Kafka tarafından bilinçli tercih edilmiştir (Akyıldız Ercan, 2017:1046)."

"...hafifçe fırlatılmış bir nesne tam yanından uçup yere düştü ve önüne doğru yuvarlandı. Bir elmaydı bu; arkasından hemen bir ikincisi geldi; Gregor dehşete kapılarak durdu; koşmayı sürdürmek yararsızdı, çünkü babası onu bombardımana tutmayı kafasına koymuştu (Kafka, 2016:61)." "Baba Samsa, oğlunu dönüşümünden sonra bir yabancı, bir tehdit olarak görmeye başlamıştır ve oğlunun, odasının dışına çıkmasına bir istila olarak değerlendirmiştir. Bu yüzden Gregor'a karşı tepkisi bir hayli şiddetli olmuştur (Göregenli, 2015: 73)." Gregor annesini merak edip kamusal alana yani devletin hâkim olduğu alana çıkmıştı. Devlet başkalaşmış bireyleri kamusal alanda bir tehdit olarak algılamakta, görmek istememektedir. Onları sınırlı bir mekânda tutmak istemektedir. Kamusal alana çıkan Gregor babanın bombardımanına maruz kalmaktadır. Bu bombardıman sonucunda Gregor ciddi bir yara almaktadır. "...hafifçe fırlatılmış olan bir elma Gregor'un sırtını sıyırdı ama bir zarar vermeden kayıp gitti. Buna karşılık onun hemen ardından fırlatılan bir elma, arkasına tam anlamıyla saplandı; Gregor sanki aniden gelen bu inanılmaz acı yerini değiştirence geçecekmiş gibi, kendini sürüklemek istedi; ama olduğu yere çivilenmiş gibiydi ve bütün duyuları felce uğramış olarak yığılıp kaldı (Kafka, 2016:61)."

4.3. Böceğin ölümü

Bu bölümde elmanın saplanmasıdan ağır yara alan Gregor'un ölümü ve bu ölümüne ailenin verdiği tepki anlatılmaktadır.

4.3.1. Damgalanmış Gregor

"Gregor'un acısını bir aydan fazla çektiği ağır yaralanması-elma, kimse almaya cesaret edemediğinden, olayın gözle görülür bir anısı olarak etine gömülü kalmıştı... (Kafka, 2016:63)" Elma Gregor'un üzerinde bir damga işlevi görmektedir. "Görsellikten faydalanma hususunda oldukça maharetli olan Yunanlar, işaret edilen kişinin ahlaki statüsünde olağan dışı ve kötü ne varsa ifşa etmeye yönelik bedensel işaretleri kasteden "damga" terimini aslen ilk kullananlardır. Bu işaretler bedene kazılır ya da yakılır ve taşıyıcının bir köle, suçlu veya hain olduğunun kanıtı olurdu. Böylece merasimle kirletilmiş, lekelenmiş olan söz konusu kişi, özellikle kamusal yerlerde kaçınılması gereken biri durumuna düşerdi. (Goffman, 2014:29)." Baba Gregor'u elma ile damgalamış sonra tekrar özel alanına kapatmıştır. Hem damgalama hem de bir yere kapatma bir tür cezalandırmadır. "Klasik çağdan modern topluma cezalandırma rejiminin tarihsel süreci dört farklı formda ele alınabilir. Birinci formu, sürgün toplumu olarak adlandırılabilir suçluyu sürgüne göndermek 'kovmak, dışlamak, sınır dışı etmek, bazı yerleri yasaklamak, ev bark yıkmak, doğum yerini yok etmek, mal mülke el koymak' gibi ceza uygulamalarının olduğu Grek toplumları dönemidir. İkinci formu, diyet toplumu olarak adlandırılabilir

zararın mali yükümlülüğe dönüştürerek diyetini ödetmek gibi ceza uygulamalarının söz konusu olduğu Cermen toplumlarıdır. Üçüncü formu, damgalama toplumu olarak ön görülen ceza uygulamalarında bedene yönelik damgalama ile iktidarın gücünün sergilendiği kalıcı izli işaretlerle damgalandığı Batı toplumları dönemidir. Dördüncü formu bugünkü modern toplumun ceza rejimi olarak benimsediği suçluyu bir yere kapatma dönemidir (Foucault, 1993:57).” Gregor şimdiye kadar bu cezalandırma yöntemlerinin birçoğuna maruz kalmıştır. Hapsedildi, dışlandı, özel alanı işgal edildi, eşyalarına el konuldu şimdi ise bedenindeki elma ile fiziksel şiddete maruz kaldı ve damgalandı ve elma aracılığıyla kamusal alandan çıkarıldı. “Bütün dinlerde kabul gören bu yasak meyvenin yenilmesi ve insanın cennetten kovulması elma ile bağlantılıdır (Akyıldız Ercan, 2017:1050).” Elma babanın yani devletin gücünü simgelemektedir ve Gregor’un bedeninde ölene kadar kalmaktadır.

Günümüzde beden üzerinden bir damgalama olmasa da başkalaşmış bireyler toplum ya da devlet tarafından deli, hasta, şizofren, terörist, orospu, ibne, sabıkalı, bölücü gibi etiketlemeler ile damgalanmaktadır. Damgalanan bireylere kimse iş vermek istememektedir. Sonuç olarak damgalanan bireyler kimsenin çalışmak istemediği işlerde, düşük ücretlere çalışmak zorunda kalmaktadır. Hem ucuz iş gücü olmaları hem de kimsenin çalışmadığı işlerde çalışmaları durumu devlet için ekonomik bir sömürü haline getirmektedir. Ayrıca damgalama sadece damgalanan birey ya da nüfus gruplarına ceza işlevi görmemekte aynı zamanda toplumun diğer bireylerine de göz dağı vermektedir. Sonuç olarak devlet damgalamayı çok boyutlu bir iktidar aracı olarak kullanmaktadır.

4.3.2. Aileden Biri Gregor

Yaşanan bu hadiseler Gregor’un aileden bir olduğunu hatırlatmıştı. “Görünüşe göre babası bile, şu andaki üzücü ve iğrenç manzarasına karşın yine de aileden biri olduğunu anımsatmış gibiydi; Gregor’a bir düşmanmış gibi davranılamazdı; duyulan tiksintiyi bastırıp sabretmek, yalnızca sabretmek aile yükümlülüğünün bir gereğiydi (Kafka, 2016:63).” Gregor’a sabredilmesi gerekiyordu çünkü başkalaşmış bile olsa aileden biriydi. “Gerçi Gregor yarası nedeniyle hareket edebilme yetisini belki de sürekli yitirmişti ve şimdilik odasını bir baştan öteki başa geçmesi bile, yaşlı bir gaziymiş gibi, dakikalar alıyordu - yükseklere tırmanmak artık söz konusu değildi-; ama öte yandan durumdaki bu kötüleşmeyi Gregor’un kanısına göre tümüyle dengeleyen bir yenilik vardı; artık her gün akşama doğru Gregor’un bir iki saat önceden bakışlarını dikmeyi adet edindiği oturma odasının kapısı açılıyor, böylece o da odasının karanlığında, oturma odasından görünmeksizin, aydınlatılmış masanın başındaki aileyi bütünüyle izleyebiliyor ve konuşmalarını bir anlamda hepsinin izniyle, yani eskiden çok farklı olarak, dinleyebiliyordu (Kafka, 2016:63).” “Burada bir nokta dikkat çekicidir: Salondan bakıldığında Gregor’un odasında hiçbir şey görülemez çünkü oda karanlıktır. Gregor, anne babasını ve kız kardeşini görebilir ve onların konuşmalarını dinleyebilir, buna izin verilmiştir; fakat kendini göstermemesi şartıyla. Ailesi Gregor’u hala kabullenmemiş, içine almamıştır; bu nedenle normal bir sosyallik hakkı tanımazlar ona. Nitekim salona giremez, yalnızca uzaktan, karanlığın içinden, dışarıdan izleyebilir salonu. Sosyal dışlanmanın mekânsal olarak ifade bulduğu manzaralardan biridir bu (Göregenli, 2015: 74).” Bu durum da psikolojik bir cezalandırmadır ve kapının açık bırakılması lütuf gibi sunulmuştur. Gregor bunu tüm yaşananları dengeleyen bir şey olarak değerlendirmektedir. Burada Gregor’un mekân ile ilişkisi yeni bir boyuta taşınmaktadır. Artık mekânın bir parçasıdır, fiziksel anlamda hapis cezası

kaldırılmış, kapılar açılmıştır ancak hala özgür değildir. Görünmeyen kapılar kapalı, duvarlar örülüdür, hala odasından çıkamamaktadır.

4.3.3. Suçluluktan Öfkeye

İkinci bölümde tüm yaşananlardan ötürü Gregor kendini suçlamıştı ve anlayışlı olması gerektiğine karar vermişti. Ancak son bölümde Gregor artık ailesine karşı kızgınlık ve öfke duymaya başlamaktadır. “...ona kötü baktıklarından ötürü onları yalnızca öfke duyuyordu (Kafka, 2016:67).” “...Gregor’un hastalanmasına yol açmıştı, bu nedenle kızgın ve hareketsiz, kanepenin üstünde yayılıp kalmıştı... (Kafka, 2016:67).” “...Gregor ise kapıyı kapatıp onu bu manzaradan ve gürültüden esirgemek kimsenin aklına gelmediği için öfkesinden yüksek perdeden tıslamaya koyulmuştu (Kafka, 2016:68).”

4.3.4. Müziğin Ritmine Kapılmış Gregor

Aile, evlerinin odasını üç adama kiraya vermişti. Akşam yemeği sırasında kiracılar Grete’nin keman çaldığını duydular ve yanlarında çalmasını istediler. Gregor’un kapısı açık kalmıştı ve kemanın etkisi ile odasından çıkmaya başladı. “Kız kardeş keman çalmaya başladı; anneyle baba bulundukları yerden kızlarının el hareketlerini dikkatle izliyorlardı. Kemanın çekiciliğine kapılan Gregor, biraz daha öne çıkmaya cesaret etmişti ve başı oturma odasına girmişti bile (Kafka, 2016:72).” “Gregor biraz daha ilerledi ve kız kardeşinin bakışları ile karşılaşmak ümidiyle, başını yere yapıştırdı. Müzikten bu denli etkilendiğine göre, bir hayvan mıydı gerçekten? (Kafka, 2016:73)” Adamlar keman dinlemekten sıkılmış gibilerdi ve Gregor bundan rahatsız olmuştu. “Kız kardeşinin yanına değin gidip eteğinden çekmeye, böylece de ona kemanını alıp kendi odasına gelmesini, çünkü buradakilerin hiçbirinin onun değerini kendisi kadar bilmediğini söylemeye kararlıydı (Kafka, 2016:73).” Bu esnada kiracılar Gregor’u fark ettiler. “Adamların ortancası babaya: “Bay Samsa!” diye seslendi ve başkaca bir şey söylemeksizin işaret parmağıyla ağır ağır ilerleyen Gregor’u gösterdi. Keman sustu, ortanca adam önce başını sallayarak arkadaşlarına gülümsedi ve sonra bakışlarını yeniden Gregor’a çevirdi. Görünüşe bakılırsa baba, Gregor’u kovacak yerde önce adamları yatıştırmayı daha gerekli buluyordu, oysa adamlar aslında hiç ürkmemişlerdi ve Gregor onları kemandan daha çok eğlendirir gibiydi. Baba adamlara doğru koştu ve bir yandan açık kollarıyla onları odalarına dönmeleri için zorlarken, bir yandan da gövdesi ile Gregor’u görmelerini engellemeye çalıştı (Kafka, 2016:74).” Öykünün başından beri Gregor üçüncü kez kamusal alana çıkmıştır, her çıkışında tehdit olarak algılanmıştır. Burada kapının sözde açılmış olduğu, Gregor’un çıkış izninin olmadığı bariz şekilde ortaya konmaktadır. Gregor ailesi için utanç kaynağıdır ve saklanması gerekmektedir. Birlikte geçirilen onca zamana rağmen Gregor hala mekânın bir parçası, normal olamamıştır.

4.3.5. Devleti ve Toplumu Öldürecek Gregor

Gregor’un yeniden kamusal alana çıkması bir dizi kaos oluşturmaktadır. Grete kritik cümleyi kurmakta ve Gregor’a kardeşi olarak bakılmaması gerektiğini dile getirmektedir. Gregor’un şimdiye kadar evde tutulmasının onun ailenin bir üyesi olması düşüncesine dayandığını ve bunun yanlış bir yaklaşım olduğunu söylemektedir. ““Buradan gitmeli,” diye bağırdı kız kardeş, ‘tek çare bu, baba. Ama onun Gregor olduğu düşüncesini kafandan atman gerek. Bizim asıl felaketimiz, bunca zaman bu

düşünceye inanmış olmamız (Kafka, 2016:77).” Sosyomekânsal düzene tehdit olarak algılanan ve mekânın normallerine uymayan bireyler geçmişte sürgün edilmiştir. Grete de Gregor’un sürülmesini talep etmektedir. Geçmişte sürgün sosyomekânsal düzen açısından önemli iken günümüzde göç ve hareketlilik benzer bir işleve sahiptir. Bu sayede mekân ile başkalaşmış bireylerin ilişkisi kesildiği için başkalaşmış bireylerin sosyomekânsal düzen açısından tehdit olma durumu ortadan kalkmaktadır. “...bu hayvan peşimizi bırakmıyor, kiracılarımızı kovuyor, görünüşe bakılırsa bütün evi kendisi kullanmak ve bizi dışarı atmak istiyor (Kafka, 2016:77).” Gregor’un kamusal alana çıkışı düşmanca bir tavır ve tehdit olarak algılanmaktadır hem de toplumun ve devletin ölümüne sebep olacak kadar büyük bir tehdit. “‘Ondan kurtulmaya çalışmalıyız,’ dedi kız, bu kez yalnızca babasına söylemişti, çünkü annesi öksürmekten hiçbir şey duymuyordu, ‘yoksa ikinizin de ölümüne neden olacak, görür gibiyim bunu’ (Kafka, 2016:76).” Hz. İsa’nın ölümünün bir havarisinin aracılığıyla olması gibi Gregor’un ölümü de Grete; yani yakın çevresi yüzünden olmakta çünkü bu konuşmadan sonra Gregor sabaha çıkamamaktadır. Grete Gregor’un annesinin ve babasının (devletin ve toplumun) ölümüne neden olacağını dile getirmektedir. Aslında bu bazı açılardan doğru, başkalaşmış bireylerin bir kısmı toplumun, devletin ve mekânın ölümüne neden olabilme potansiyeline sahiptirler. Devrimler ve isyanlar başkalaşmış bireyler ya da nüfus grupları tarafından yapılır. Mekânın normallerini kabul eden bireyler zaten mevcut sosyomekânsal düzenin devam etmesini isterler ve bu bireyler mevcut sosyomekânsal düzeni korumaktadırlar. Başarılı olan devrim ve isyanlar mevcut beşeri mekânı değiştirmektedir. Başkalaşmış birey ya da nüfus grupları mekânın dönüşümünde kritik rol oynamaktadır. Atatürk, Hitler, Stalin, peygamberler vb. mekândan başkalaşan bireylerdir ve içinde yaşadıkları mekânı makro ve mezo düzeyde köklü şekilde değiştirmişlerdir. Bu sebeple iktidarlar başkalaşmış bireylere karşı büyük tepkiler vermektedirler. Tarih bastırılan isyanlarla doludur, günümüzde iktidarlar eylemlerden korkmaktadırlar çünkü iktidarlar mevcut sosyomekânsal düzenin iktidarlarıdır, düzen değişirse iktidar olarak kalamazlar. Bu yüzden de sosyomekânsal düzeni korumak için ellerinden geleni yapmaktadırlar.

4.3.6. Gregor’un Ölümü: Şimdi Tanrıya Şükredebiliriz

“Daha odasına henüz girmişti ki, kapı acele kapatıldı, sürgülendi ve kilitlendi (Kafka, 2016:78).” Grete Gregor’un içeri girmesini beklemiş ve hemen kapıyı kapatmıştı. Gregor odasına döndükten sonra “Kısa zamanda, artık hiç kımıldayamadığını anladı (Kafka, 2016:78).” “Saat kulesinde sabahın üçü vurulana değin bu bomboş ve huzur verici düşünceler içerisinde kaldı. Pencerelerin dışındaki dünyanın aydınlanmaya başladığını da görebildi. Sonra başı, elinde olmaksızın tamamen önüne düştü ve zayıf soluğu, burun deliklerinden son kez çıktı (Kafka, 2016:79).” Gregor’un öldüğünü sabah temizlikçi kadın fark etti ve durumu hemen aileye haber verdi. Aile gelip Gregor’un cesedini gördü. “‘O halde,’ dedi Bay Samsa ‘şimdi Tanrı’ya şükredebiliriz’. İstavroz çıkardı ve üç kadında onun gibi yaptılar (Kafka, 2016:79).” Artık Gregor ölmüştü, tehdit ortadan kalkmıştı. Herkes rahat bir nefes alabilirdi ve aile de öyle yaptı. Gregor zaten bir yabancıydı. “İktidar için ölüm bir trajedi değil, istatistiktir. İktidar için artık ölümlerin gerçekleşme biçimi değil, oranı önemlidir. Bu yönüyle ölüm bireye özgülünen bir nitelik kazanır (Bayır, 2020:6).” “O günü dinlenmeye ve gezmeye ayırma kararına vardılar; çalışmalarına böyle bir ara vermeyi yalnız hak etmekle kalmayıp kesinlikle gereksinmekteydiler. Böylece masanın başına geçip özür dileyen üç mektup yazdılar, Bay Samsa müdürlüğüne, Bayan Samsa kendisine sipariş veren kimseye, Grete de çalıştığı dükkanın sahibine

yazmıştı (Kafka, 2016:82).” Gregor’un ölümü adeta bir bayram gibi oldu ve aile Gregor’un ölümü ile huzura kavuşup gezmeye çıktılar. Baba “Gelin artık buraya. Eskiye de unuttun artık (Kafka, 2016:83).” dedi ve ailecek gelecek planları yapmaya başladılar.

Başkalaşmış bireylerin mekân ile ilişkisi sonlanınca tehlikenin ortadan kalktığı düşünülmektedir, bu bir bakıma doğrudur. Burada ilişkinin sonlanması ölüm yoluyla olmak zorunda değildir, göç de aynı işlevi görebilmektedir. Başkalaşmış tüm bireylerin mekân ile ilişkisi son bulmamaktadır. Başkalaşmış bazı bireyler kendi normallerini mekânın normali haline getirmiştir. Atatürk buna güzel bir örnektir. Atatürk’ün getirdiği inkılapların hiçbiri ya da yönetim şekli mekânın normallerine uymuyordu ancak Atatürk mekânın normallerini değiştirdi ve kendi normallerini mekânın normali haline getirdi. Neden başkalaşan bazı bireyler yok olup giderken bazıları başarılı olabiliyorlar? Bu durum sosyomekânsal açıdan başka çalışmalarda incelenebilecek güzel bir konudur.

Ölüm ya da göç çoğu zaman başkalaşmış bireylerin normallerini ortadan kaldırmaktadır ve bu yüzden mevcut sosyomekânsal düzenin devam etmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Ancak her zaman böyle olmamıştır, buna Hz. İsa, Sokrates, Galileo vb. güzel örneklerdir. Bu insanlar öldükleri halde etkileri ortadan kaldırılamamıştır; yani bazı durumlarda ölüm başkalaşmış bireyi ortadan kaldırırsa da onun etkilerini ortadan kaldıramamıştır. Bu yüzden hapsetme ya da başkalaşmış bireyi sınırlı bir mekânda tutma, ya da başkalaşmış bireyin hemen öldürülmesi kritik bir öneme sahiptir, başkalaşma durumunun yayılmasını engellemektedir. Başkalaşmanın bazı versiyonları bir virüs gibidir, yayılmaya başladıktan sonra durdurulması güçleşmektedir. Bu yüzden tarihte isyanlar hızlı şekilde ölümle cezalandırılmıştır, bu şekilde başkalaşmanın yayılması da engellenmiş ve sosyomekânsal düzenin devamlılığı sağlanmıştır.

4.3.7. *Dişlinin Yeni Çarkı Grete*

Mekânın normallerinin dışını çıkan bireylerin yaşadıkları sadece kendilerini değil herkesi etkilemektedir ve sosyomekânsal düzen için önemli bir rol oynamaktadır. Başkalaşma potansiyeli olan bireyler başkalaşırlarsa neler yaşayabileceklerini öngörmüş olmaktadırlar. Grete’nin deneyimi bu durumu anlamamıza güzel bir örnektir. Öykünün başında Grete keman çalmayı sevmekte ve konservatuara gitmeyi hayal etmektedir. “Gregor’un gizli tasarısı, kendisinden farklı olarak müziği çok seven, etkileyici biçimde keman çalabilen kız kardeşini gelecek yıl konservatuara yollamaktı... Gregor’un kentteki kısa süreli kalışları sırasında kız kardeşiyle konuşmalarında konservatuarın sözü, gerçekleşmesi düşünülemeyecek güzel bir düş olarak, hep geçerdi; annesiyle babası ise bu masum konuşmaları duymaktan bile hoşlanmıyorlardı... (Kafka, 2016:47)” Burada Grete’nin kendi istediğini mi yoksa toplum ve devletin istediğini mi yapacağı durumu karşımıza çıkarmaktadır. Grete konservatuara gitmek istemekte ancak devlet ve toplum bu fikri duymak bile istememektedir. “...bireyin yabancılaştıktan kurtulabilmesi için nesneden ayrışması, yani özne olduğunu hatırlaması ve özneleşme sürecinde bilinç oluşturabilmesi gerekir (Durak ve Emmungil Karamanoğlu, 2023:85).” Bu şartlar altında Grete hayatının öznesi olup kendine yabancılaştıktan kalabilecek midir? Yoksa mevcut sosyomekânsal için bir nesne konumuna mı geçecektir?

Gregor’un başkalaşması ile anne ve babanın Grete’ye bakış açılarının değiştiğini görmekteyiz. “Gregor, sık sık onların kızlarının şimdiki çabalarının nasıl tümüyle takdir ettiklerini duyuyordu, oysa

daha önce kızlarının hiçbir işe yaramayan biri sayıp çoğu zaman öfkelenirlerdi (Kafka,2016:51).” Süreç içinde Grete'nin konservatuar hayalinden vazgeçtiğini, tezgahtar olarak işe girdiğini ve sosyomekânsal düzene hizmet edecek beceriler edinmeye çalıştığını görmekteyiz. “...bir tezgahtarlık bulmuş olan kız kardeşi de belki ileride daha iyi bir işe girebilirim ümidiyle, akşamları Steno ve Fransızca çalışmaktaydı (Kafka, 2016:64).”

Öykünün son bölümünde devletin ve toplumun Grete'ye bakışının tamamen pozitifte dönmüş olduğunu görmekteyiz. “Böyle konuşurken kızlarına bakan Bay ve Bayan Samsa, ikisi de hemen hemen aynı anda olmak üzere, Grete'nin yanaklarını soldurmuş olan onca sıkıntıya karşın, son zamanlarda ne kadar güzel ve dolgun vücutlu bir kıza dönüşmüş olduğuna dikkat ettiler. Daha sessizleşerek ve neredeyse farkına varmaksızın bakışlarıyla anlaşılarak, kızları için uygun bir koca aramanın zamanının da geldiğini düşündüler. Ve yolculuklarının sonunda aralarında ilk olarak kızlara ayağa kalkıp da dip diri bedeniyile gerindiğinde, bu onların yeni düşlerinin ve iyi niyetlerinin bir tür onaylanması gibi geldi (Kafka2016:84).” Öykü Grete üzerine söylenen bu cümlelerle son bulmaktadır. “Aydınlanma dönemi insan bedeni ve emeğinin kolaylıkla harcanmaması gereken değerli bir kaynak olduğunu keşfetmiştir. Bireyi emeğini kapitalist üretim çarkının dişlisi haline getirmek için bireyin bedeni hedef tahtasından indirilmiş onun yerine benliği çarmıha gerilmiştir. Bireyin ruhu disiplin cenderesinde sıkılmış ve sıkıştırılmıştır. Sonunda suyu sıkılmış bir meyve gibi özünü kaybetmiş ruhsuz fakat uyumlu ve itaatkâr bir forma dönüştürülmüştür (Bayır, 2020:11).” Sonuç olarak Gregor gitmiştir ama yerini Grete doldurmuştur ve sosyomekânsal düzen bozulmadan devam etmektedir.

5. Sonuç

Bu makale, bireyin kimliksel dönüşümü ile sosyomekânsal düzen arasındaki ilişkiyi Kafka'nın Dönüşüm Öyküsü'nü analiz ederek ele almaktadır. Mekân toplumu, toplumda mekanı üretmektedir, Soja bunu sosyomekânsal diyalektik kavramı üzerinden okumaktadır. Toplum bireylerden oluştuğu için bireylerin ya da grupların başkalaşması sosyomekânsal dönüşüm potansiyeli taşımaktadır ve önemlidir. Başkalaşan bireyler mekan ile uyumsuz hale gelmektedir. Bu durumda ya başkalaşmış bireyler değişmeli ya da mekan değişmelidir. *Dönüşüm* Öyküsü'nün ana karakteri Gregor Samsa başkalaşmış bir karakterdir ve hikayesi sosyomekânsal dönüşüm sürecinin bazı boyutlarını ortaya koymaktadır. Başkalaşan bireyler başkalaştıktan sonra yer kimliğinin bazı boyutlarına uymayı bırakmaktadırlar. Süreç burada başlamaktadır. Başkalaşan birey öncelikle gizlenme eğilimindedir. Daha sonra gizlendiği yerden ekonomik sebeplerle mecbur kalıp çıkmaktadır. Gizlendiği yerden çıkan başkalaşmış birey bir dizi sorun yaşamaktadır. İlk olarak işini kaybetmekte, kamusal alan kullanımı sınırlandırılmakta da ve özel alanına hapsedilmektedir. Doğup büyüdüğü yerde bir yabancıya dönüşmekte ve aidiyet kuramamaktadır bu yüzden başkalaşan bireyler kendisini gerçekleştirememektedir. İletişim başkalaştıktan sonra hiçbir şekilde kurulamamaktadır. Bu sebeple başkalaşma kalıcı hale gelmektedir. Başkalaşmış bireyin kamusal alana çıkması devlet tarafından çok büyük tepki almaktadır. Başkalaşmış birey hapsedilmekte, dışlanmakta, damgalanmakta, özel alanı işgal edilmekte, toplumu ve devleti öldürecek birer tehdit olarak algılanmakta, ölüsüne çöp muamelesi yapılmaktadır. Başkalaşmış bireylerin yaşadıklarına tanıklık eden başkalaşma potansiyeli olan bireyler bu sorunları yaşamamak için yer kimliğine uymaya devam etmektedirler. Başkalaşmış bireylerin ölümü ile sosyomekânsal düzene tehdit ortadan kalkmakta ve mevcut düzen devam etmektedir.

Referanslar/References

- Açıl, B. (2014). Bir tür mü tarz mı? Klasik Türk edebiyatında alegori. *Divan: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, (37), 145-167. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/divan/issue/25966/273566> adresinden edinilmiştir.
- Agnew, J. A. (1987). *Place and Politics: The Geographical Mediation of State and Society*. Boston: Allen & Unwin.
- Aktaş, T. (2001). Kafka'nın Die Verwandlung adlı öyküsünün çevirileri üzerine bir inceleme. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21 (1), 34-46. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gefad/issue/6769/91091> adresinden edinilmiştir.
- Akyıldız Ercan, C. (2017). Söylencelerde ve masallarda elma sembolü. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(3), 1043-1060. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunisobil/issue/34498/421211> adresinden edinilmiştir.
- Altıparmak, İ. B. ve Durakoğlu, A. (2016). Franz Kafka'nın 'Dönüşüm' adlı eserinin sosyolojik açıdan analizi. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(2), 171-184. doi: 10.11616/basbed.vi.455252
- Arik, Ş. (2013). Murat Gülsoy'un Geçmiş Zaman Elbiseleri isimli hikâyesi ve Franz Kafka'nın Dönüşüm adlı eseri üzerine bir inceleme. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (29), 75-98. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sefad/issue/16460/171738> adresinden edinilmiştir.
- Bayır, M. (2020). Michael Foucault'da biyoiktidar ve benlik teknikleri. *Nosyon: Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi*, (6), 1-13. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/nosyon/issue/59192/822838> adresinden edinilmiştir.
- Bulut, S. (2019). Toplum-birey-cinnet üçgeni ve böcekleşen yaşamlar: toplum böceği. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 29(1), 59-70. doi: 10.18069/firatsbed.538641
- Cameron, R., Wu Y., Kushairi, A. ve Tomanek, L. (2021). Transformations across time, culture & identity. Proceedings of the University of Glasgow College of Arts Postgraduate Conference 2021 Edited by R. Cameron, Wu Y., A. Kushairi and L. Tomanek
- Cresswell, T. (2004). *Place: A Short Introduction*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Cresswell, T. (2009). Place. In Kitchin, R.; Thrift, N. (eds.), *International Encyclopedia of Human Geography*, Elsevier, 8, 169-177.
- Cresswell, T. (2015). *Place: an introduction*. John Wiley & Sons.
- Deligöz, E. (2024). Franz Kafka's "The Metamorphosis" story in the context of the concept of alienation and Karl Marx's thoughts. *Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 9(1), 65-78. doi: 10.5281/zenodo.10829011
- Derin, Ö. (2020). Maskenin ardında: insanın öteki karşısında gizlenme ihtiyacı. *ETHOS: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar*, 13(2), 104-119 ISSN 1309-1328. <https://ethosfelsefe.com/tr/node/215> adresinden edinilmiştir.
- Durak, F. L., Emmungil Karamanoğlu, S. (2023). Gündelik hayatta yabancılaşan bireyin resimdeki yansımaları. *Sanat Yazıları* (48), 73-86. https://dergipark.org.tr/tr/pub/sanatyazilari/issue/77790/1307912#article_cite adresinden edinilmiştir.
- Erol, M. (2008). Düzen, kaos ve değişim. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)* (9), 125-154. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/turkiyat/issue/16674/521795#article-authors-list> adresinden edinilmiştir.
- Foucault, M. (1993). *Ders Özetleri: 1970-1982*. (Çev., S. Hilav). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Fromm, E. (2020). *Sevme Sanatı*. (Çev., I. Gündüz). İstanbul: Say Yayınları.
- Goffman, E., (2014), Damga: Örselenmiş Kimliğin İdare Edilişi Üzerine Notlar, (Çev., L. S. Ş. Geniş), Ankara: Heretik Yayıncılık.
- Gökçe, S. ve Armağan, B. (2015). Edebî görünümüyle dasein: Gregor Samsa. *Current Research in Social Sciences*, 1(2), 20-26. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/curesosc/issue/4355/59565> adresinden edinilmiştir.
- Göregenli, M. (2015). *Çevre Psikolojisi: İnsan-Mekân İlişkileri*. (3. Basım) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Göregenli, M., Karakuş, P., Kösten, Y. Ö. ve Umuroğlu, İ. (2014). Mahalleye bağlılık düzeyinin kent kimliği ile ilişkisi içinde incelenmesi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 29(73), 73-85. www.tpd.com.tr/tr/yayinlar/dergiler/1031828/tpd1300443320140000m000056.pdf adresinden edinilmiştir.
- Gregory, D., Johnston, R., Pratt, G., Watts, M. ve Whatmore, S. (Eds.). (2009). *The dictionary of human geography*. John Wiley & Sons.
- Gündüz, U. (2011). Kafka metinlerinde iletişim, iletişimsizlik ve yabancılaşma olgusu üzerine. *Selçuk İletişim*, 7 (1), 83-95. doi: 10.18094/si.51221
- İlkılıç, S. (2020). Franz Kafka'nın 'Dönüşüm' adlı eserindeki dönüşümler. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 24 (2), 385-

396. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tsadergisi/issue/56373/597180> adresinden edinilmiştir.
- İşcen, İ. (2018). Mekân, insan, edebiyat. *Dünya İnsan Bilimleri Dergisi*, 2018 (1), 71-83. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/insan/issue/52665/694117> adresinden edinilmiştir.
- Kafka, F. (2016). *Dönüşüm*. (Çev., A. Cemal). (52. Baskı). İstanbul: Can Yayınları.
- Kafka, F. (2022). *Babaya Mektup*. (Çev., C. Ener). (25. Baskı) İstanbul: Can Yayınları.
- Kafka, F. (2022). *Milene'ya Mektuplar*. (Çev. E. Tezel). (40. Baskı). İstanbul: Can Yayınları.
- Karababa, S. (2018). Gogol'un "Palto" ve Kafka'nın "Dönüşüm" romanlarına karşılaştırmalı bir bakış. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 7(3), 1729-1745. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/teke/issue/39454/465230> adresinden edinilmiştir.
- Karakuş, G. (2022). Sanat ve mitoloji bağlamında elma imgesi. *Akademik Sanat*, (16), 32-47, doi: 10.34189/asd.2022.16.003
- Keskin, U. (2016). Franz Kafka'nın eserlerinde çalışma hayatında yabancılaşma ve aşırı gayretkeşlik. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (49), 233-251. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/dpusbe/issue/26799/282565> adresinden edinilmiştir.
- Kohzadi, H., Azizmohammadi, F. ve Nouri, M. (2012). A study of Franz Kafka's the metamorphosis. *Journal of Basic and Applied Scientific Research*, 2(2), 1600-1607.
- Koncavar, A. (2013). İletişim açısından modernist bir yazar: Franz Kafka ve imgelem dünyası. *Marmara İletişim Dergisi*, 17(17), 44-59. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/maruid/issue/25253/268583> adresinden edinilmiştir.
- Kundera, M. (2012). *Roman Sanatı*. (Çev., A. Bora). Ankara: Can Yayıncılık.
- Lestienne, S. (2020). Identities in Franz Kafka's Metamorphosis (1915) and in the Penal Colony (1919). *International Review of Literary Studies*, 2(1), 20-28
- Moslehuddin, T. (2021). Existentialism in modern fiction: a critical review of The Metamorphosis and The Outsider. *International Journal of Business, Arts and Scientific Study*, 2(2) 86-90
- Oralış, M. (2011). Bedende açan çiçekler Franz Kafka'nın yara imgesi. *Studien Zur Deutschen Sprache und Literatur*, 1 (21), 13-30. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuaded/issue/1029/11571>
- Öztürk, S., ve Çipe, B. (2020). Kafka, metamorfoz ve emeğin yabancılaşması. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22(1), 105-121. doi: 10.16953/deusosbil.512520
- Rasheed, N., Khan, M. Y. ve Rasheed, S. (2021). Philosophical Exploration of absurdism and existentialism : a comparative study of Kafka's work The metamorphosis and The Trial. *Global social science Review (GSSR)*, 6(2), 94-100. doi:10.31703/gssr.2021(VI-II).10
- Relph, E. (1976). *Place and Placelessness*. London: Pion.
- Sak, R., Şahin Sak, İ. T., Öneren Şendil, Ç. ve Nas, E. (2021). Bir araştırma yöntemi olarak doküman analizi. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 4(1), 227-250. doi:10.33400/kuje.843306
- Satır, M. E., Bal, E. (2018). Franz Kafka'nın Dönüşüm'ünde sosyal dışlanmışlık olgusu. *Folklor/Edebiyat*, 24 (96), 191-200. doi: 10.22559/folklor.305
- Sehrawat, D. (2017). The Metamorphosis: a quest for emotional identity. *Impetus – Xavier's Interdisciplinary Research Journal*, VI, 92-96
- Soja, E. W. (1980). The socio-spatial dialectic. *Annals of the Association of American Geographers*, 70 (2), 207-225. doi: 10.1111/j.1467-8306.1980.tb01308.x
- Tuan, Y. F. (1977). *Space and Place: The Perspective of Experience*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Tükel, İ. (2012). Modern örgütlerde yabancılaşma ve Kafka'nın "Dönüşüm" romanının bu bağlamda analizi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 1(2), 34-50. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/deuefad/issue/34990/388239> adresinden edinilmiştir.
- Van Maanen, J. (1979). Reclaiming qualitative methods for organizational research: a preface. *Administrative Science Quarterly*, 24(4), 520-526. doi: 10.2307/2392358
- Wallerstein, I. (1998). The time of space and the space of time, *The Future of Social Science. Political Geography*, 17(1), 71-82.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.